JOH. ÜKSI.

KUMMALISED NOVELLID.

I.

SISU:

1923.
O. REINHOLD'I & B. PALM'I KIRJASTUS.

KUMMALISED NOVELLID

JOH. ÜKSI.

KUMMALISED NOVELLID.

I.

SISU:

1923.
O. REINHOLD'I & B. PALM'I KIRJASTUS.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2

NÄGEMUSED PUDELIS

„Spiritistlised ja üldse müstilised teemad ei kuulu meie, arstide, kompetentsi,“ vastas professor sõbraliku naeratusega Jaan Kullamaale, kui viimane haigemaja raamatukogu toas temale vana aasta viimase päeva hommikul, peale hariliku arstide ringkäigu, jälle seletada püüdis, et tal öösel vaimudega tegemist olnud.

„Aga, härra professor,“ vaidles Kullamaa vastu, „ma nägin ju selgesti oma rohuklaasis, kui teie eila öösel kella 1-e ajal vannis olite. Te viibisite hulga aega vees, siis tõusite ning lasite ennast meesravitsejast karvase käterätiga kuivaks õõruda. Ka nägin ma teie äraminekut. Millega seletate siis teie seda nägemist? Olen närvihaige — tean! Aga usun ka Goethe sõnu, mida täpselt ei mäleta, aga millede mõte on see, et palju saladuslikku on taeva ja maa vahel, millest aru saada raske ka meie suuremail teadusmeestel.“

Professor võttis taskust väikese klaaspurgikese, riputas sealt välja paar valget tabletti ja andis need erutatud Kullamaale, sõnades sõbralikult:

„Noor sõber, ma näen, te olete jälle väga haiglases olekus. Võtke need tabletid ja heitke voodi pikali. Mul on praegu vastuvõtmise tund, aeg on kasin. Pärast tulen teid vaatama. Olge julge. Elekter, millega mina teid arstin, kaotab teie vaimude nägemised peagi! Loodetavasti saan teid täna õhtul jõulupuul hea tervise- ja meeleoluga kohtama.“

Kergelt kumardades lahkus professor kiirel sammul.

Kullamaa vaatas abitult ringi. Siis võttis ta kapist valikuta paar raamatut ja läks üles oma tuppa.

Sinna jõudes heitis ta voodi ning hakkas kinnisilmil mõtteid mõlgutama. Mis see siis on? Professorid ja doktorid peidavad sõbraliku naeratuse taha oma pilked, kui ta neile saladuslistest ja kummalistest juhtumistest räägib, mis temaga olnud. Nad ignoreerivad tema nägemusi täielikult, kuna ju tema üksinda teab, mis talle lugematuil unetuil öötundidel ilmutatud. Võtame, näituseks, hääled, mis tal igal vara hommikul, igal ööl, igal õhtul kõrvus huugavad, kõiksugu mõttetut sõnadesegu karjuvad, Jumalat paluda käsivad ja ikka kaebavad, et neil on palav, et neid tuli kõrvetab, et muud kui palu ja palu! Võtame need juhtumised, kui tema, Kullamaa, olles T. linna haigemajas, kutsus kolmel järjestikku ööl õe Helmi vaimu välja ja käskis teda öösel teatud kellaajal teatud kellaajani kehha minna, ning siis jälle ennast temale häälena teatada. Ja nii oligi sündinud. Õde Helmi ärkas öeldud ajal, ning palus lõpuks Kullamaad, et ta oma katseid enam ei kordaks, sest tal olevat suur piin sel ülevaloleku ajal. Siis äratas tema, Kullamaa, ka õe Greete, olles oma voodis ja kõneledes häältega. Ja kõige mõjuvam fakt ses müstilises loos on see, et tema, Kullamaa, äratas üles ka dr. K. öösel kell kolm, kui tal oli olnud närvide kramp ja kui oli kirjutanud dr. K-le kirja, milles palus hommikul oma poole tulla. Ja dr. K. ei olnud hommikuni magada saanud, ehk küll kirja alles enne lõunat kätte sai. Ja siis oli dr. K. tema, Kullamaa, juurde tulnud ja öelnud, et kui kirja kätte saanud, kohe arvanud, et Kullamaa see oligi, kes tema une tõrjus.

Dr. K. öelnud, see olevat telepaatiline nähtus, missugune õpetus meie teaduses, mis tormab peaas-

jalikult tehnilisel alal, kõrvalise tähtsusega uurimisaineks jäänud, nagu hüpnotism, selgeltnägemine, okkultism ja m. See olevat aga ekslik ja tulevikus viidavat need puht hingeteaduslikud harud kõige kõrgemale järjele. Tema, dr. K., ise olla tundelikkude närvidega inimene, hüpnotiseerija, uskuvat Jumalat ja vaimusid, ning olla nii mõnigi kord telepaatiliste nähtuste objektiks olnud. Kord, Pariisis ametireisil viibides, istunud võõrastemaja numbris kirjutuslaua ees, selg ukse poole, ning lugenud huvitavat raamatut. Äkki tundnud (dr. K. ei öelnud kunagi: nägin, ehk kuulsin, vaid ainult — tundsin), et uksest tuleb k e e g i ja ütleb talle ühe lause (mis puutus dr. K. perekonna asjusse). Dr. K. pöördub ukse poole ja tunneb, et õhus midagi l a g u n e b. Teisel päeval saab oma abikaasalt T. linnast kirja, milles on, kahekordselt allakriipsutatult see lause, mille ütles talle viirastus.

„Noor sõber," öelnud Kullamaale dr. K. „Elekter oli tundmatu, enne kui aparaadid üles leiti, mille abil ta end inimtunnetele avaldada võis. Samasugune aparaat on ka inimese närvikava. Kui ta tarviliselt tundelikuks on saanud, siis võivad nõnda nim. „välisilma jõud" tema kaudu inimese peale mõndasugust mõju avaldada. See ala on meil alles tundmata, kuid, loodan, et vähe eksin, kui ju lähematel aastakümnetel see päevaküsimuseks saab ja kogu meie praeguse elusihtide võrgu ümber tõukab. Kui hakkavad inimesed mullast, kivist jne. ju masinate abil söögiaineid vabritseerima, kui uuritakse põhjalikult järele taimede organism, et selle järele konstrueerida masinaid, mis samasuguse eduga ammutaks mitteorgaanilistest ollustest orgaanilisi, kui leitakse masinaid, mis söödavate loomade seedimisaparaatide ja ühes sellega ka lihasaavutuse aset täidaksid, siis — noh siis kaoks põlev kõhuküsimus ning inimkond võiks kogu oma energiaga anduda

vaimlisele arenemisele. Ja ses suhtes on praegu paistvama tähendusega: mõtetega arusaamisvahetamine, telepaatia, okkultism, hüpnotism j. t. Teie olete tõsiselt ja väga närvihaige, mu noor sõber, aga ärge muretsege, vaimuhaigusest olete kaugel. Kui teil midagi iseäralist juhtub, teatage mulle. Harutame seltsis."

Nii oli rääkinud dr. K.

Kullamaa lebas voodis ja mõlgutas edasi mõtteid, mis kippusid veerema närvihaiguse ääretusse.

Tal hakkas palavik ja sonimised algasid oma igapäevseid joonistamisi seintel ja ka vabas õhus kõiksugu kujutuste näol. Need olid osalt ilusad, osalt hirmsad. Seal ilmub äkki seinale palvetav ingel: ta on põlvili, ülestõstetud käed kokku pandud, silmis pisarad, pilk täidetud otsata ärdusega. Kullamaa teab, et ingel palub tema eest ja ka tema südant täidab ärdus ning suur tänutunne taevalise olevuse vastu. Ta südamest tõusevad palavad õhkamised Jumala poole, sest pattu on palju ta hinge peal.

Siis näeb ta ukse pool seina avanevat. Suur heleroheline mets paistab talle sealt vastu; need on kased ja igaühel suured käsnad peal mitmesuguste imevääriliste ja ülikoomiliste inimmaskide kujul.

Kullamaa avaldab mõttes soovi, et see mets tema juurde tuleks. Ja näe imet: puud hakkavad karglema, kui vallatud karjapoisid, ruttavad üsna tema ligi ja kumardavad sügavasti, kuna käsnadmaskid naljakalt nägusid krimpsutavad.

Ja Kullamaa naerab, esite sisemiselt, hääletult, siis aga pahvatab kõva, kramplik naeruhoog, mis äkki katkeb, sest silmi valdab uus nägemus.

Paremat kätt olevast seinast sammub välja terve protsessioon: pigimustad kongus ninadega mehikesed, tuutumütsid peas. Nad karglevad naljakalt ühe jala peal, sest teine jalg on neil igaühel kaenlas, lõpmata pikk ja veider rodu. Ja jälle naerab Kulla-

maa. Siis tulevad hirmsad koletised ja moonutused. Ja Kullamaa viskleb suures hirmus.

Äkki läheb uks lahti ja sisse astuvad vanem assistent, halastaja õde ja väike, priske, mustade paksude vurrudega ja pungis silmadega mehikene.

„Vabandust," ütles arst vaikse häälega: „Et praegu haigemajas ruumipuudus suur, oleme sunnitud teile toaseltsilise tooma..."

Ja märgates Kullamaa ehmatus-liigutust, jatkas arst ruttu rahustavalt:

„Jääge rahule, härra Kullamaa, see on üks vaikne ja rahuline haige. Tema nimi on Vanjukov ja ma usun, et te saate üksteisega veel sõbraks. Kui te sooviksite alla ambulantsi tulla, siis seletaks ma teile tema üle lähemalt. Palun teid, õde, Vanjukovi eest hoolitseda."

Kullamaa tõusis voodist, lükkas jalad tuhvlitesse ning järgnes arstile.

„Et teie närvid, herra Kullamaa," algas arst ambulantsis, „mingisuguse erutuse ega arusaamatuse all ei tohi kannatada, sellepärast arvan oma kohuseks teile lühidalt teie uue toanaabri haiguselugu teatada. Kui Eesti-Vene rahutegemine käsil oli, viibis Vanjukov Narvas, kus hiljuti oli portsellaanasjade kaupluse ja maja omandanud kellegi Vasjkiniga kompaniis. Vanjukovil oli noor, agar naine ja nende äri läks väga hästi, sest ka kompanjoon Vasjkin oli osav kaupmees. Kui enamlased rahutegemise ajal oma meeletut pealetungimist algasid, määratuid jõude meie väiksearvulise, kuid raudselt vastupaneva sõjaväe peale paisates, siis pääsesid nad ka Narvale nõnda lähedale, et võisid teda raskeist suurtükest pommitama hakata. Ühel niisugusel pommitamisel, sattus suurtükikuul ka Vanjukovi maija, just sel ajal, kui mees ühes naise ja äriosaniku Vasjkiniga valmis olid toast välja tõttama, et valmisseatud koormatel Narvast sõjamöllu eest põ-

geneda Narva lähedale Vasjkini tallu. Maja sattus paari minuti jooksul leekidesse, Vasjkin ja Vanjukovi naine said tules surma, kuna Vanjukov ise, nagu ime läbi pääsis. Tulle jäi ka mõne miljoni marga väärtuses raha. Sest saadik on Vanjukov aga vagune vaimuhaige. Tema haiguse väljapaistvamaks tundemärgiks on see, et ta alatihti kordab, et peab Vasjkini juurde minema. Nähtavasti murdus tema terve mõistus just plahvatuse silmapilgul. Muidu on ta aga täitsa vagune ja ei ole karta tema poolt mingisuguseid närvevapustavaid eksperimente. Loodan teid täna õhtul heas tujus jõulupuul näha ja soovin juba ette teile hääd uut aastat."

Nende sõnadega sirutas arst Kullamaale käe ja nokutas sõbralikult peaga.

Kullamaa läks masinlikult üles.

Halastaja õde oli juba ära läinud ja tema uus toanaaber lamas voodis teki all, pungis silmad punakate laugudega sulutud ja paksudel huultel lapselikõnnelik naeratusvine.

Kullamaad vaevasid täna iseäranis tema haiguse sümptoomid. Pea kumises kõiksugu helinatest kõrvus, kahinad ja surinad jooksid tihti üle keha, õristasid juukstes nagu pikkade ja peente vaimusõrmedega. Liikmeist käisid läbi äkilised võpatused, niisugused nagu on siis, kui satud kerge riidega järsku soojast villu.

Kullamaa heitis voodi, seades käed risti kumiseva ja nagu raske uduga täidetud pea alla. Ta oli alles hiljuti haigemaija tulnud ja arstid ei olnud tema haiguse kohta veel kindlat diagnoosi teha jõudnud.

Ta oli läbi elanud kohutavad momendid — pikaajalise surmahirmu — mis ta närvid segi lõi ja mitmesugused imelikud ning kummalised sümptoomid ellu kutsus. Ta oli näinud terve seeria kõiksugu imelisi nägemusi, oli olnud nädalate viisi vaimude hulgas, oli nendega heas läbikäimises olnud, kuid

oli olnud ka palju öid, kus ta nende piinamisel meeleheitlikult ja higist nõretades Jumalat oli palunud. Aga siiski oli tema mõistus terveks jäänud, sest ei olnud ainust silmapilku kogu tema haiguse ajal, mil ta oleks olnud vaimusegane.

„Aga mis sünnib siis õieti minuga?" mõtles Kullamaa, pilusilmil läikiva seina peale vaadates, kust talle hirvitas vastu varjudest sünnitatud mingisugune tohutu mask. „Kas tõesti on minu närvid muutunud aparaadiks, mille kaudu võivad minu peale mõjuda mingisugused välised jõud kusagilt — vaimudeilmast. On ehk dr. K-l ses suhtes õigus? Siis peaks ju mina, Kullamaa, katsuma seda aparaati läbi uurida, et tema läbi avalduvad jõud oma mõju alla saaks, et ma nende isand oleks, neid kasutades võiks teadusilmale uut huvitavat materjaali müstika alal avaldada. Aga ei, ei! See pole võimalik! Vaimusi ei ole niisugusel kujul olemas! Need oleks ju siis üksikud individuumid, materjaalsed kehad, kes oma tahtmise järel võivad inimestele head ja kurja teha. Ei, ei! Peale inimkeha surma ühineb vaim igavese vaimuga, kes on kõik — igavik, kosmos ja mateeria! Siis ei ole vaim enam individuum, vaid ka — kõik! Individualiseeruda võib ta ainult kehastamise läbi! Ah, kus sellest ometi lugesin! Ei, ei . . . mäleta . . ."

Sel mõtelesklemisel uinus Kullamaa pilguks, kuid avas järsku silmad äkilise võpatusega ning kähku tõustes vaatas ta voodi peatsi taha. Imelik, ta oli selgesti tunnud kuidas „keegi" ta juure hiilis ja teda tasa ning pikalt, kuid selgesti tuntavalt, ninast tõmbas. Ja silmi avades oli ta näinud mingisugust halli, vormitut kogu voodi peatsi taha kaduma. Aga seal ei olnud enam midagi näha.

Ah, Kullamaa tundis neid ilmuvusi väga hästi. Kui palju kordi ei olnud teda äkitselt siit ning sealt rebitud, kui palju kordi ei olnud ta ärganud unest

mingisugusel tundmatul sunnil ja näinud oma juurest kummalisi moonutusi kiiresti põgenevat ning õhku lagunevat, mille juures võikad kahinad tervet tema närvikava valdasid.

„Ah, kui see nii ei piinaks, ei piinaks!" õhkas Kullamaa. Siis sulatas ta klaasi vee sees teelusika täie chloral hydrat'i ja jõi sellest ühe joonega kolmveerandi ära.

Vastiku maitsega rohi sundis teda puristama ja läkastama, kuid peagi täitis teda pehme rammestus, ta närvide piinav vibreerimine vaikis ja ta uinus raskesse unne.

— — — — — — — — — —

Kui Kullamaa ärkas, oli toas pehme talveõhtu ämarus. Väsinud ja uimase pilguga laual peatudes nägi ta seal kandikul oma jahtunud lõunasööki; teine kandik oli juba ära koristatud — nähtavasti oli ta toanaaber oma lõuna ära söönud.

Oma uimases ajus mõtteid liikvele ajada püüdes pööris tema tähelpanu korraga oma peale kobistamine toa ukse juures. Ta keeras elektrilambi nuppu ja järsku valgustatud toas nägi ta oma uut „kaasüürilist" Vanjukovi, kel olid tema riided seljas ja kes praegu tema palitut upitas selga ajada.

Kullamaa tõusis kiiresti voodis istukile.

„Hei, mis te seal teete?" hüüdis ta.

Vanjukov võpatas äkilisest hüüdest. Siis tekkis lapselik-heasüdamlik naeratus ta paksude vurrude all.

„Mngõh. . . mh. . . eks ma panen enese riide. . ."

„Mis jaoks te enese riide panete? . . ."

Vanjukovi pungis silmad läksid imestusest veel enam pungi.

„Mngõh. . . eks ma lähen ju Vasjkini juure. . ."

„Missuguse Vasjkini juure? . . ."

„Mõg. . . mh. . . eks Ivan Saveljitshi juure. Meil on Narvas suur äri ja palju raha. Ja. . . mngõh. . . eks minu naine Marusja on ju ka seal.“

Kullamaa õõrus otsaesist, sest tema rohust uimane aju ei suutnud järsku mingisugusele arusaamisele jõuda. Siis taipas ta järsku küsida:

„Aga, kuulge, te olete ju minu riided selga pannud?“

Vanjukov silmas end imestanult igalt poolt, kuhu silmad vaatama ulatasid. Siis hakkas ta luksuvalt naerma, lõi käega ja sõnas heatahtliku ettekeitega:

„Te teete ikka nalja. . . Küsige Vasjkini käest. . . Mngõh. . . kas mul siis omal riiete puudus on. . . Küsige Ivan Saveljitshilt. . .“

Ja edasi naerdes ajas Vanjukov omale Kullamaa palitu selga.

Uksele oli kuulda lühikest koputust ja kohe astus sisse vanem assistent ühes halastaja õega. Oma arstlise praktika tõttu sai ta asja seisukorrast kohe aru.

„No noh, Vanjukov, kuhu siis teie nii hilja veel tahate minna?“

Vanjukov, kes parajasti Kullamaa mütsi, mis tal suur oli ja üle kõrve vajus, pähe oli surunud, vastas rahulik-asjalikult:

„Mngõh. . . mh. . . eks ikka Vasjkini juure. . .“

„Oh, kallis herra Vanjukov, nüüd on juba hilja. . . Täna on vana aasta õhtu, meil on täna jõulupuu ja te peate jõulupuule tulema. Võtke aga kohe riidest lahti ja pange halat selga. . . Meie jõulupuule tulevad kõik halatites.“

„Aga ma pean ju Vasjkini juure minema,“ protesteeris Vanjukov suure imestusega.

„Ei ole tarvis, ei ole tarvis, armas Vanjukov. Vasjkin tuleb ju ise homme siia. Õde, aidake ta riidest lahti."

„Ah nii!" venitas üllatud Vanjukov. „Noh, siis ju ilus. . . Mngõh. . . mh. . . siis on ilus."

Ja hakkas end õe abiga riietest vabastama.

Assistent pööris enese Kullamaa poole, kes tuima ükskõiksusega pealt oli kuulanud.

„Herra Kullamaa," ütles arst sõbraliku etteheitega. „Te olete täna jälle ülemäära chloral hydrat'i tarvitanud. Te magasite kui surnu ja ükski ei suutnud teid äratada. . . Näete, isegi lõunasöök on teil puutumata. Saage ometi aru, herra Kullamaa, et nii see ometi ei lähe. Selle rohu tarvitamine ei paranda teie haigust, vaid pikendab ainult seda. Meie usaldasime teile tagavara, et te seda ainult äärmisel vajadusel tarvitaksite. . ."

„Ah, härra doktor," ütles Kullamaa kibedusega vahele. „Millal ei ole mul äärmine vajadus. Kas te siis aru ei saa, mis peab inimene kannatama, kelle mõistus selge, aga kes on antud mingisuguste kohutavate mõjude ohvriks. . . Oh, Jumal, saada mulle parem hullumeelsus. . . See piin käib üle jõu! . . ."

Kullamaa heitis silmili voodi ja teda raputasid nuuksumised.

Kurvalt ja pead raputades silmitses teda arst, ise mõeldes:

„Üks imelikumaist ja huvitavamaist närvihaiguste juhtumistest. . . Siin on tarvis kaua uurida enne kui midagi kindlamat öelda võib."

Siis, kergelt Kullamaa õla puudutades, jatkas ta valjusti:

„Herra Kullamaa, ärge täna enam chloral hydrat'i tarvitage. . . Siin tõin ma teile pudelitäie teist rohtu, see rahustab väga hästi, aga ta ei sisalda eneses kihvti. . . No noh, rahustage ennast. . . Tunni

aja pärast süüdatakse jõulupuul küünlad, siis näeme üksteist saalis. . .“

Arst pööris ukse poole, kuid keeras enese järgmisel silmapilgul kohkunult ümber: Kullamaa liikmeist käisid ägedad nõksatused läbi, kogu ta keha hüples voodis, hambad plagisesid suus, silmad jooksid sorinal vett, kuna ta ise sellejuures hookaupa naeris. . .

Kullamaad valdas hüsteeriline närvide kramp.

* *
*

Haigemaja ruumikas saal oli rahvaga täis kiilutud. Keset saali oli suurepäraliselt ilustatud jõulupuu, mis toredasti säras küünaldetulest, „inglijuuste“ ja muude lugematude kaunistuste vastuhelgist. Puu lähedal oli harmoonium, mille taga istus noor arst, kelle osavad näpud sealt kaunid helisid välja kutsusid. Paremal pool seinte äärde seatud pinkidel istus haigemaja rohkearvuline personaal ja kergemad ning intelligentsemad haiged. Pahemale poole oli paljuile pinkele asetatud kõigist jaoskondadest kokkutoodud haigete-mass, mehed, naised ja lapsed. Seal olid närvihaiged, vaimuhaiged ja ka mõned hullud, kes seekord juhtusid rahulikus tujus olema. Kõik nad olid tugevate meesravitsejate järelvalve all.

Ukse juures seisis salkkond halastajaid õdesi ja mõned haiged, nende hulgas ka Kullamaa, kes närvidekrambist juba toibunud oli. Ent ta nägu oli kahvatu ja pilk rahutu.

Harmooniumist, millel arst seni eelmängusid oli mänginud, kostis äkki jõuluviis. Kõik laulsid kaasa ja oli nii kodune ja mõnus. Kullamaa südant paisutasid palavad usulised tunded ning ta laulis ja palvetas ühtlasi.

Äkki sündis midagi, mis sai põhjuseks kohutavale segadusele. Jõulupuu ümber talitas väike hallihabemega vaimuhaige vanamees; tal oli pika kepi otsas põlev küünal ja ta otsis hoolega oksade vahel olevaid veel süütamata küünlaid. Ühe kaugemal oksade vahel oleva küünla süütamise ajal kostis tasane pragin, mille peale aga keegi tähelpanu ei pööranud. Pilgu aja pärast lõi aga oksade vahelt pikk, lõõmendav leek välja ja vaevalt minuti jooksul oli suur puu, mis nädala vältusel soojas ruumis seistes tublisti ära kuivada oli jõudnud, juba täiesti tulemeres. Tõusis kirjeldamata müra ja segadus. Arstide valjud juhatavad hüüded kadusid naisterahvaste hüsteerilistesse kiljatustesse ja kriiskamistesse, vaimuhaigete röökimisse, vilistamisse, trampimisse. Üks hull sattus hirmsasse märatsemise tuiju; maha rabades võimsate löökidega igaüht, kes ette juhtus, kargas ta koleda kisaga otse põleva puu peale, mis ümber kukkus; vänge suits täitis saali ja tundus kõrbenud inimliha lõhna.

„Vett! Vett!" karjuti nüüd igaltpoolt.

Kullamaa, kes seni halvatuna selle hirmsa segaduse peale oli vaadanud, olles tõugatuna meeletutest saalist välja põgenejatest, sööstus äkki paigast. Suurte hüpetega tormas ta sinna, kus teadis tulekahju vooliku olevat. Kiiremini kui seda kirjeldada võimalik, harutas ta vooliku lahti ja, sellega saali poole tormates, karjus vastu tulevale ravitsejale:

„Kraan lahti! Kuradi pärast, ruttu!"

Voolik ulatas just saali ukseni, kuid sellest oli ka küllalt. Varsti tormas läbi suitsu ja meelestsegaste inimeste vahelt tugev veejuga pragisedes põleva jõulupuu peale ja juba mõne minuti pärast oli tulekahju likvideeritud.

Sellele järgnes siis kiirelt korra jalule seadmine. Tugevad ravitsejad toimetasid haiged oma jaoskondadesse, saali aknad tehti lahti ning varsti lahkus

suits, tõustes ainult veel nõrkade vinadena jõulupuu jäänustest.

Pingil lamas hirmsaid tulehaavu saanud hullu keha; arstid talitasid ta ümber, ent pidid varsti konstateerima surma.

Kullamaa vaatas kivistunult tema söelepõlenud nägu, millest siin ja seal nõrgus läbi punane veri. Nagu läbi merikohina kuulis ta professori häält:

„Mu herrad, selles, et suuremad õnnetused tulemata jäid, võlgneme tänu herra Kullamaale tema veel õigel ajal muretsetud abi eest. Kogu haigemaja nimel tänan ma teid, herra Kullamaa!"

Kullamaa ei tunnud professori tugevat käepigistust, ta kõrvus karjus sada häält, kogu õhk oli täis mingisuguseid liikuvaid, lehvivaid olevusi, ümberolejate näod olid muutunud mingisugusteks veidrateks kui ka koledateks maskideks, kahinad käisid vahetpidamata üle keha ja ajasid ta juuksed juurikaist kerkima ning siis tundis ta oma muskleis vabinaid ning tõmbusi.

„Ma lähen tuppa," kogeles ta suure vaevaga, jättes arste põlenud surnukeha juure.

* *
*

Esimene asi, mis Kullamaale tuppa astudes silma puutus, oli öölaual seisev rohupudel.

Ahnelt haaras ta selle pihku ja võttis tubli lonksu ning peagi tundis ta kergitust. Ta pani rohupudeli öölauale tagasi, ning jäi väsinult ning mõtlemisvõimetult tema peale vaatama.

Äkki hakkas ta pilk ikka enam ja enam elavust avaldama, silmad kiskusid end üleloomulikult pärani, ta suu avanes ja nii kivines ta nagu nõiutult pudelisse vaadates.

Ja mis ta seal nägi, oli küllat nii ebaharilik ja jubedust sünnitav, et täita õudusetundega ka kõige kindlamaid iseloomusid.

Pudelis ilmusid enne segaselt aga pärast ikka selgemalt kiirel sammul ruttava kogu kontuurid; ta jõudis uulitsalaterna alla ja siis tundis Kullamaa ta selgesti ära: see oli Vanjukov ja tema, Kullamaa, palitus ning mütsis. Rutuline pilk ukse poole näitas Kullamaale, et tema riided selle kõrvalt nagilt kadunud on.

Hirmsa põnevusega jälgis ta nüüd edasi nägemust pudelis.

Vanjukovile pani tee eest kinni salk lõbusas tujus üliõpilasi. Nad näisid Vanjukovilt midagi küsivat ja Kullamaale näis, nagu kuuleks ta Vanjukovi sõnu:

„Ma lähen Vasjkini juure.“

Selgesti nägi Kullamaa, kuidas üliõpilased selle peale naerma pahvatasid; siis näisid nad üksteisega midagi kõnelevat, kaks neist võtsid Vanjukovil käe alt kinni ja nad kadusid nurga taha.

Pudel läks täitsa tumedaks. Tervelt kümme minutit vaatas Kullamaa närvevapustava põnevusega tema peale ja kaotas juba viimaks lootuse enam midagi näha, kui äkitselt ühtlasse tumedusse jälle heledamad jooned ilmusid ning viimaks tundis Kullamaa pudelis tuttava teaatri restoraani ära. Üsna eesplaanil oli ülalnimetatud üliõpilaste seltskond Vanjukoviga, kellele nad suure naeru saatel võidu juua pakkusid. Vanjukov võttis kõik ilma tõrkumata vastu; tal näis mõnus olevat, sest lapselik-heasüdamlik naeratus ei lahkunud pilgukski ta näolt.

Selle seltskonna kõrval lauas istus üksik, tusase näo ja punase habemega mees. Tal näis nagu mingisugune raske koorem hingel lasuvat, sest ta istus ümbervaatamata ja pead käte vahele toetades

ning täitis vahetpidamata suurest karafinist oma tühjaksjoodud viinaklaasi.

Äkki tabas Vanjukovi heasüdamline pilk üksikult istuvat tusast punahabet. Kullamaa nägi, kuidas Vanjukovi silmis järsku midagi loitma lõi; ta haaras pea mõlemi käe vahele ja siis hakkas Vanjukovi pea järsku kiirgama.

See kiirgamine lagunes üle terve pudeli laiali, kinni kattes restoraani pildi. Ning siis nägi Kullamaa pudelis mitte väga suurt tuba keskmise kodanlase kaunis maitserikka sisseseadega. Üks punasehabemega mees talitab kiiresti seinakapi kallal (Kullamaa tunneb, see on sama, kes restoraanis istus): punahabe kangutab põitliga kapiukse lahti ja võtab sealt nähtavasti raske kasti välja. Siis seab ta suure, mustjalt läikiva ümarguse kuuli kamina peale. Kuuli külge on kinnitatud nöör, mille punahabe põlema süütab. Siis avab ta kiirelt akna, et välja karata. Äkki tuleb kõrvalt uksest noor naisterahvas ja nähes aknast väljapõgenevat meest, kel kaenla all raske kast, jookseb ligi ning haarab mehel jalast, mis veel toa seespool, kinni. Kuid kohe välgub mehe käes nuga ja naisterahvas langeb läbilöödud pealaega. Samal silmapilgul ilmub kõrvalukse peale mehe kogu. Ainsast pilgust tema peale on Kullamaale küll teda tunda: see on Vanjukov. Ta sööstub paigast, kuid samal silmapilgul on näha hirmust plahvatust.

Pudel täitub tulemerega, mis veidi aja pärast jälle Vanjukovi peast välja hoovavaks kiirgamiseks muutub.

Varsti kaob ka kiirgamine ning jällegi näitab pudel endist restoraani pilti.

Vanjukov hoiab teraselt oma pilgu punahabeme peal; viimati tõstab see, nagu salajõu sunnil, oma pea ning ta pilk trehvab Vanjukovi omaga. Puna-

habeme kahvatu nägu muutub veel valgemaks; ta tardub. Üleloomulik hirm paistab tervest ta olekust.

Siis tõuseb pikkamööda, õige pikkamööda, nagu jahimees, kel lind juba kindlasti lõksus, Vanjukov ja astub niisama pikka punahabeme laua ääre.

See najatab enese pärani silmil, milledes paistab metsik hirm, tooli toe najale, hoides värisevad käed ees, nagu näeks ta allilma koletist.

Vanjukov avab suu ja Kullamaa kuuleb selgesti tema häält, kuigi palju moonutatult, sest ta on kähisev, täis hirmust viha:

„Vasjkin! Mõrtsukas! Röövel!"

Ja samal silmapilgul langeb raske limonadi pudel punahabeme pähe, purustades seda ja purunedes ise.

Punahabe kukub toolilt, kui tohlakas.

Vanjukov seisab veidi aega liikumata, hoides käes purunenud pudeli kaela ja vaadeldes seda imestanud pilguga. Siis pöörab ta ehmatusest kangete üliõpilaste poole ja jälle kuuleb Kullamaa selgesti, kuidas ta ütleb, lapselik-abipaluv naeratus näol:

„Ma lähen Vasjkini juure."

Ja siis kaob pudelist kõik. Rohi on jälle selge, kui destilleeritud vesi.

Klirrdi! — kukub pudel Kullamaa käest maha puruks. Metsiku hüüuga tormab Kullamaa toast välja ja põrkab korridoris professoriga vastamisi.

Ilma et aega annaks professorile midagi küsida, hakkab Kullamaa kiirelt-kiirelt, otsekui jampsides professorile möödaelatud nägemustest jutustama.

„Kõlistage, kõlistage! kõlistage teaatri restoraani! Ma palun teid! Ma lähen hulluks oh, Jumal, oh Jumal!"

Kullamaa langes hirmsas meeleärrituses korridoris olevale sohvale.

Sõnalausumata läks professor telefoni kappi. Kui ta sealt tagasi tuli, oli ta surnu-kahvatu.

„Noh, noh, noh?“ karjus Kullamaa üles karates, kuna ta häälest kostis metsik võidurõõmu eelaimdus.

„Vanjukov on teaatri restoraanis hulluks läinud. Ta on inimese tapnud. Varsti toodakse ta siia!“

„Ha, ha, ha, ha!“ hakkas järsku Kullamaa õudselt naerma. „Teie arstiteaduse solkijad! Teie Jumala ja vaimude salgajad, mis olete te minu kõrval? Ma olen aparaat. Ma käsutan vaimude üle taevas ja maa peal! Põrguvürst, ma kutsun su kahevõitlusele! Ha, ha ha ha!“

Ning võika naeruga kukkus ta sohvale ning viskles krampides.

Ja siis sai ta seda, mida nii mitu korda Jumalalt ärdalt oli palunud:

Ta läks hulluks.

DELIRIUM TREMENS.

Möödunud oli sest juba neli ööd-päeva, kui näitleja Murgi ja mina kohtasime, sihitul ümberhulkumisel miljonäär Laks'i kes Zephiri restoraani ees ladus autojuhi pihku kägarasse pigistud rahapaberid.

Laksi lai nägu oli tursunud ja tume-punane, riided kortsunud ja kohati mudasedki ning pesu äärmiselt määrdunud.

Ta vaarus märgatavasti, ent purjus ta siiski ei olnud, sest keel liikus vabalt ning silmis puudus purjus inimese harilik tuhmus; ta pilk oli iseäralikult rahutu-elev.

Meid nähes vilkus ta ilmetul näol nagu mingisugune troosti helk.

„Tere, boheemlased!" karjus ta kraaksudes „Vaat, kus kuradi tubli lugu. Lähme sisse, poisid! Joome selle kõrtsi kuivaks! Hurraa!"

Nähes meie kõhklemist (jättis ju Laksi ülalpidamine ja välimus palju soovida), kahmas ta põuetaskust paksu paki tuhandemargalisi ja sellega laksudes vastu peopesa lüües kraaksus ta edasi.

„No, kurat! Kas siin seda Eesti valuutat veel vähe! Kui lõpeb toome pangast juure. Edasi, et meel ei närtsiks!"

Ning haarates kinni meie käealustest vedas meid restoraani, milles kohtasime paari pudeli õlle juures istuvaid viiulikunstnikku Siigi ja klaverimängijat Kraavi, kelledele Laks aegagi ei andnud meie tervi-

tuse peale vastata, vaid ühes meiega erikabineti lahtisest uksest üksteise järele sisse „loopis.“

Ning algas joomine — üks neist mürgeljoominguist, mil lendavad kõrtsimeeste ja kellnerite tasku marrusattunud tõusiku kümned ja sajadtuhanded, mis saadud kõiksugu kahtlaste ja mittekahtlaste rahaoperatsioonide, õnnestunud spekuleerimise, tarvitaja kihi nöörimise jne. läbi.

Ent veel väledamalt kui tuhandelised, lendavad kõrtsimees, kellnerid, puhvetidaamid ja peenemat sorti lõbunaised, kes „vürstliku“ tasu eest tõrkumata väljakannatavad purjus „nabobi“ kõige tülgastavamad tujud.

Ööseti kolis seltskond võõrastemaja numbritesse, päevadel jätkus purjutamine ja hullamine all kabinetis.

Olime unustanud sel ajal kõik: kodu, omaksed, päevahuvid, mis seni meeli valdanud, kavatsused, millede teostamiseks kombinatsioone olime audunud, ühesõnaga — olime andunud ihu ja hingega kõikvägeva Bachuse orjamisele ja ohverdasime meeletult oma intellekti ja mõistust tema roojasel altaril.

Neljanda joomingupäeva hommikul olime juba kõige kõrgema kraadini välja kurnatud ja viimase võimaluseni tülpinud. Liigutusime venides, kui kaanid vedelas mudas. Mõtlemisaparaat tegutses ajudes suure vaevaga, nagu oleks tema võllid ja rattad kleepuvate närtsudega kaetud.

Seedimine oli rikes ja toitude peale vaatamine äratas tülgastust. Istusime kolletanud, habemtüükas nägudega ja korratute riietega erikabinetis, ei ühtki tähendusrikkamat sõna üksteisele lausudes.

Kõigil oli instinktiivne tunne, et nüüd on mõõt täis, et nüüd peab, läbi põdedes füüsilise ja moraalse kassiahastuse, jälle oma inimliku seisukorra tagasi saavutama.

Võin tõendada, et mina tos seltskonnas veel kõige „tragim“ olin, sest tol ajal oli mul kümne karu tervis ja teadmine, et üksinda vahetpidamata juues kogu „Rosen ja Ko.“ piiritusvabriku õige lühikese ajaga võiksin tühjendada.

Sellepärast võisin ma ka ette võtta apaatilisse meeleollu langenud seltskonda elustada, mis mul ka korda läks peale selle kui paar klaasi tubli „teeheed“*) olime ära joonud.

Klaverimängija asus klaveri ette, viiulikunstnik seadis lõua alla „lambakintsu“, mille ütles tuhandet kakssada väärima, ning peagi raiunes ereda dissonansina meie melankoolilisse meeleollu kabareelik-ülemeelik muusika.

Laks istus liikumata, küünarnukke lauale toetades, kõrvu rusikas kätesse pigistades ja tardunud pilguga oma ees seisva õlleklaasi peale vaadates, kuna mina vast toodud karahvinist „parvepoisi“ täitsin ning selle ühe hooga kurgust alla viskasin ning lõhe kala peale hammustasin.

Mul hakkas mõnus, kogu kehast käis palav hoog läbi, mõistus selgines. Ühes sellega muutusid ka mu mõtted romantilis-ärdateks.

Mul hakkas Laksist kahju. Tundsin teda seni parajusmeelse elumehena, kelle rahakott temale nii mõndagi lubas, mis harilikule palgalisele inimesele kättesaamatu, kuid kunagi enne ei olnud ma näinud teda nõnda märatsevat. Tuli soov teada saada selle põhjust.

„Kuule, Laks,“ küsisin ma otsekohe oma soovile järele andes, „oled sa naisega tülis?“

Ta tõstis oma punetavad laod, ilmetas esmalt imestanult ja siis põlglikult.

„Selle turteltuiga? Mine, rumal!“

„On su äriasjad halvad?“

---

*) Restoraani oskussõna — punsh.

Laks hakkas kärinal naerma.

„Oleks nad halvad, siis oleks juba paar panka upakile ja mitmelgi ettevõttel köis kaelas."

„Mis, põrgu, sa siis nii hirmsasti lakud!" pahvatas minust. „Üksteistkümmend päeva järgimööda. Ma saan aru, kui mõni üliekstsentriline, ehk hingepiina kannatav inimene seda teeb, aga sina! Tasakaalus, arukas, kaaluv mees. Arvan elu ja inimesi juba kaunis hästi tundvat ja võin saja vandega kinnitada, et sinul peab selleks tõesti mõni iseäralik põhjus olema."

„Põhjus? Ja — hm!"

Laks tõmbas kämblaga üle näo, ohkas raskesti ja haaras siis ootamatu elavusega mu õlast kinni.

„Jah, Hans, põhjus mul selleks on ja niisugune veel, mida ka sina oma kirjaniku peaga enesele kunagi ette ei või kujutada. Tule, lähme üles numbri, ma räägin sulle ära, mida ma veel kellegile, isegi oma naisele, ei ole rääkinud. Sa oled hea poiss. Hans! Prosit Hans!"

Jõime kumbki „parvepoisi" ja läksime üles numbri, teistele teatades, et peagi tagasi tuleme.

„Põhjust pärisid sa, Hans?" ütles Laks numbritoas raskesti sohvale laskudes, kuna mina tugitooli asenesin. „Jah, ma tahan seda sulle ilma pikema sissejuhatuseta öelda. See põhjus, Hans, on — v a i m u d."

Ning puurides oma punsunud laugudega rahutuelevad silmad minu näkku, millele tahtmata ilmus imestanu-uskumatu naeratus, lõi ta rusikaga vastu lauda ja karjus:

„Vaimud jah! Vaimud, kuradid ja koerad. Kõik läbisegi!"

Ja lisas vaiksemalt:

„Ei, Hans! Sina ei või aimatagi, mis tähendab, kui lihalik inimene vaimude-ilmaga tegemist peab tegema, kui sa mingisuguste tundmata olevuste ir-

vitamise ja piinamise all pead kannatama, ilma et sul mingit võimalust oleks neile vastu hakata. Aga, oot', ma jutustan sulle kõik järgimööda. Arva siis ise.

Ma olen joonud juba aastat viisteist ja joon praegugi iga päev oma jagu, sest äri nõuab kõrtsi ja teatavasti tehakse suurem osa ärilisi operatsioone viina klaasi taga. See on saanud harilikuks nähtuseks ning ei edene selle ettevõtted, kes enese sellest printsiibist kõrvale hoiab.

Nii siis — kui ärimees olen ma joonud, joonud ja joonud, kuid ainult ärilistel põhjustel ning harva on mind nähtud joomise enese pärast restoraani minevat ning veel harvem purjus olekus.

See oli veidi üle kahe nädala tagasi, kui tundsin ükskord mingit südame nõrkust, mispeale naise sunnil arsti juure läksin, kes mulle viina joomise täiesti ära keelas (tola niisugune!) ja mulle kuuajalise puhkuse kusagil maal ette kirjutas. (Veel lollim!).

Noh, naine käis peale, suve aeg, vaikne asi, äri vuriseb iseenesest, kui käimapandud masin, mis siis! — Sõitsin oma sõbra Kallaspooliku juure, kel H. jaama lähedal kroonu turbarabade vahel ka oma rabalahmakas, kus töö tublisti käimas oli.

Noh, mis siis, hakkasime elama nagu kästud ja tervist parandama. Viina ei joonud tilkagi, iga hommiku uhtusin enese jääkülma veega üle, vahetevahel võtsin turbalabida kätte ning lõikasin, kõhuni mudases vees sulistades, palehigis pehmet ja rasket turvast. Jõin piima kui nädalane vasikas ja tundsin ennast esiotsa ülihästi.

Möödus niimoodi päeva neli-viis, seal tekkis minus järsku mingisugune imelik muudatus.

Esimene asi oli see, et mul õige kummalisel viisil uni ära peletati (enne seda oli mul aga ikka olnud talvekaru uni). Õhtul heitsin magama nagu harilikult, uinusin peagi magusalt, seal, äkki — pauhti — miski määratu vormitu asi nagu paisati

mu peale, terve mu keha kargles äkilise nõkastusega, läbi peaaju sähvis nagu hele tulejuga ja ma ärkasin, tõustes arusaamatut hirmu tundes istukile ning värisedes kõigest kehast.

Vabisevad käed jõudsid vaevalt tiku toosi üles otsida ja lampi süüdata.

Nii terve öö ja silma kinni ei saanud.

„Närvid!" ütles mulle hommikul Kallaspoolik. „Näed nüüd isegi, kui hädasti sul puhket vaja."

Närvid!

See ajas mu naerma. Mina ja närvid! Mul polegi niisuguseid asju olemas, sest minu kuue ja poole puudases keres on nad rasvaks muutunud ja hädaohtlik võiks neile olla ainult praepann.

Noh, hea küll. Päeval lähen mööda turbaraba kõndima, kõik on kena, päike paistab ilusti, rahvas töötab kribinal-krabinal, et lust näha. Noh, mina istun turba kuhja alla ja hakkan mõtlema, mis pagan see öine vigur õige peaks tähendama.

Seal näen, sammu kümme minust eemal kükitab imelik, na umbes härja suurune vanamees, vahib pikkade kätega ja krimpsutab moonutades ja jõllitades hirmust nägu.

Mul käis vastik surin — pauh, pauh! — üle keha. Õõrun silmi, vanamees ikka seal. Võtan südame rindu ja astun lähemale sammu viis — vanamees, mis vanamees, veel sammu kolm — vanamees kaob, tema asemel on kõver kase jändrik.

Taganen sammu viis — vanamees jälle seal. Vaatan selja taha, näen, et seal, kus turbakuhi oli seisab koletu elevant, jõehobu, või ninasarvik — mis ta võis olla — ja nosib maast midagi süüa.

Ja siis hakkan õige korralikult ringi vaatama — kõik kohad täis kõige imevääralisemaid elukaid ja inimmoonutusi. Kõik nad räägivad sosistades üksteisega midagi ja vahivad pilkavalt hirvitades aineti mind.

Noh, pean ütlema, mul hakkas kole hirm, tegin sääred koju, otse üle mätaste ja kraavide. Pidin hinge välja jooksma. Mõtle, minu kerega. Noh, seal turrutati mind mitmeti, anti lõngaõli, baldrijaani ja teab veel mida.

No jah, lõuna ajal olin jälle täitsa rahulik ja asi sai meile kõigile naljaaineks.

„Harilik silmaviirastus," ütles Kallaspoolik. „Närvid (jälle need pagana närvid!) „teevad inimestele vahest hulle tükka."

No ja kukkusid kõnelema üksteise võidu kõiksugu viirastustest ja silmapettustest, mida keegi ise näinud ehk teistelt kuulnud.

Läksin siis peale lõunat teistega ühes rappa tagasi — ei ühtki elukat ega moonutist enam, puud, põõsad, juurikad, mättad, kännud, turba rakked ja kuhjad. Andsin südame täiega vanamehele-kasejändrikule kepiga vastu vahtimist ja torkasin elevandile-kuhjale sügava augu külje sisse.

Saabus õhtu.

Mida ligemale jõudis magamamineku aeg, seda enam võttis minust võimust ärevus, et kuidas saab mööduma see öö. Oli aimdus, et rahu oodata ei ole.

Minu jaoks oli väike eraldi tuba. Seal oli kõige tarvilikum mööbel — säng, kummut, laud, toolid ja veel mõnda kribu-krabu. Oli üksainus aken ja see oli kaetud väljaspoolt hallide luukidega.

Jõin tubli portsjoni baldrijaani ning heitsin sängi, seades peatsi juure toolile lambi, et enne uinumist veidi lugeda ja piipu popsida.

Oli mingisugune romaan buuride sõjast ja kaunis huvitav, mispärast mõnuga lugemisse süvenesin. Iseäralik rahulik tundmus valdas mind; oli see nüüd baldrijaani mõju, või mõni muu põhjus, ei või öelda.

Olin vist juba lehekülgi kolmkümmend läbi lugenud kui lambivalguse isevärki muudatused minu tähelpanu oma peale tõmbasid.

Tõusin küünarnukile ja veidiajalisel vaatlemisel nägin selgesti, kuidas mustad varjud lambitulest üle käisid, seda kord vähem kord enam tumedamaks muutes. Sealjuures tundsin igakord ka nagu külma õhku enesest üle puhuvat.

Imelik, nähtus huvitas mind ilma et minu mõistus tema tekkimisele seletust oleks püüdnud leida. Minu arvates oli see nagu iseenesest mõista, et ma nüüd midagi erakordset näha pidin saama.

Heitsin uuesti voodi pikali ja hakkasin edasi lugema, teadmisega, et küll asjad iseenesest arenevad.

Äkki kostis padja alt kauge ja lustilik lõõtsapilli mäng, selle sekka vilistamised ja trillerdamised. Mu varbad hakkasid iseenesest taktis kaasa liikuma.

Asi valmistas mulle nalja.

Pilku akna poole pöördes nägin et see poolest saadik musta varjuga oli kaetud. Vari kerkis pikkamööda ülespoole, lakke ja edasi minu sihis kunni viimaks vähe maad lael olevast lambitule kumast seisatama jäi. Nägin selgesti vanamehe pead, mille moodustasid kontrastilised värvid: must, valge.

„Papi, tule sooja!" ütlesin talle sõbralikult peaga noogutades ja lambikuma poole näidates.

Vari liikus aeglaselt edasi ja peatus just keset lambikuma. Pakkusin talle piipu, ent ta ei teinud sellest väljagi.

Et ta mulle enam mingit iseäralist huvi ei pakkunud, jatkasin haruldase muusika helide saatel lugemist.

Ent peagi valdas mu meeli uus asjaolu.

Kummuti peal oleva äratuskella tiksumine muutus äkki iseäraliselt valjuks ja „komistavaks". Harilikult ei kuule ma ei öol ega päeval kella tiksumist, vähemast ei ole selle peale kunagi tähelpanu pööra-

nud. Ent nüüd korraga lõikus see tiksumine heledalt mu kõrvu.

Ning kella metallilise häälituse kõrval kuulsin selgesti üht teist häält, inimhäält, kes lõbusal naljatoonil hüüdis:

„Tere õhtust, tere, tere, õhtust, õhtust, tere, tere!..“ jne.

„Kes te olete?“ pärisin üllatult istukile tõustes.

„Vaimud, vaimud, ikka vaimud, ikka, ikka, vaimud, vaimud!“ jne.

„Palju teid siis on?“

„Kümme tükki, tükki, tükki, kümme, kümme tükki!..“ jne.

„Kas te siis mind tunnete?“ pärisin uudishimulikult edasi.

Nüüd kostis häälest selgesti naer.

„Miks ei tunne mister Laksi, Laksi, Laksi, mister Laksi!“ jne.

Siis muutus hääl tooni võrra madalamaks ja oli monotoonselt ükskõikne; nähtavasti rääkis nüüd keegi teine.

„Kohvi, saia, kohvi, kohvi, kohvi, saia, saia, kohvi!“ jne.

Kuulatasin veel tükk aega, kuid hääl kordas visalt ikka üht ja sedasama, vastust andmata minu mitmesugustele küsimistele.

Laskusin väsinult uuesti patjule, kusjuures mu pilk masinlikult akna poole pöördus.

Seal nägin akna paremal poolel musta lindu, kel oli inimsarnane keha, ümargune pea ja pikk nokk; ta paistis selgesti luugi hallil foonil.

Lind nokitses midagi akna raamide vahelt ning keeras siis pead nii, et nokk täiesti varju jäi. No jah, seda kommetit kordas ta vahetpidamata.

Akna pahemale poolele ilmusid pikkamööda hiigla pühvlihärja pea kontuurid. Tal olid kavalalt pilgutavad inimsilmad, suured, täitsa ümargused ja

mustjalt sätendavad, laiad paisuvad sõõrmed, milledest käis välja sinakas aur ja sirged teravad sarved.

Pühvel vahtis aineti minu peale ja näis oma ette mõnutsevat.

„Pühvel, tahad suitsu?“ küsisin, sirutades tema poole piibu.

Pühvel tõmbas koonu rinna külge, liigutas sõõrmeid ja sules silmad, mis pidi olema eitamise märgiks. Siis hakkas üks tema sarvist kasvama, tungis läbi aknaruudu ja peatus minu pea kohal.

Sirutasin käe, et temast kinni haarata, ent samal silmapilgul lühenes sarv endise pikkuseni ning pühvli silmist taipasin, et ta minu üle naeris.

Äkki tundsin voodit altpoolt tõugatavat. Tõuge oli nii tugev, et üleni võpatasin.

Upitasin kärmesti voodi alla vaatama ja nägin, et seal tumedas ämaruses mitu väikest kogu, nagu üksteist tagaajades, tulise kiirusega ümber jooksis. Kuulsin selgesti tillukestest jalgadest sünnitatud nõrka müdinat.

Siis sähvis nagu mitu välgujuga voodi alt kummuti taha.

„Vaimud, vaimud, rõõmsad vaimud, rõõmsad, rõõmsad, vaimud, vaimud!“ laulis kella tiksumises endine naerev hääl.

Pilku tungivalt kummuti peal hoides nägin veidi aja pärast kummuti tagant väljailmuvat väikseid titejalgu ja -käsi. Jalad ja käed sibasid õhus nagu tuge otsides, nii koomiliselt, et surutu-kähinal naerma hakkasin.

„Kuule, tita, tule siia, löö onule patsi! Ära karda, ega onu kuri pole!“ ütlesin lõbusas tujus ja sirutasin käe välja.

„Tita“ venis aegamööda kummuti tagant välja ja siis nägin veidraks üllatuseks, et tal oli tohutu suur vanamehe pea, valgete, kahlus juukste, sama-

karva imepikkade sorakil vurrude- ja maaniulatava õreda kitsehabemega.

Vanamehele järgnes kaks niisama tillukest preilikest, kelle riided, päevavarjud ja kübarad sätendasid kõige eredamais värves.

Nad kummardasid kõik kolm korraga minu poole ja hakkasid siis tantsima just padja alt kostva muusika takti järele.

No, kuramus, oli see aga tants. Sina, Hans, arvad, et nad keerutasid valtsi, tuisklesid vengerkas, fox-trott'is või kandsid midagi muud sarnast ette. Oh, ei! Ses tantsus olid kõik tirtsude, varblaste, visksabade, kasside, kuradite, näkineidude, nõiamooride ja muude sarnaste elukate horeograafia kunstitäiused koos. Need karglemised, hüppamised, liuglemised, viristamised, sähvatamised — no, ma ei oska sulle ju nõnda hästi rääkida — olid nii toredad ja naljakad, et kõik aeg naersin kui pöörane.

Ainuke asi — häält ei saanud seejuures teha, kõri oli kui kinni nööritud, ainult vabisesin. Muidu oleks oma möirgamisega terve maja unest virgutanud.

Tantsu kestel mängis pühvel oma kasvamisvõimulise sarvega kui trombooniga, pistes ta läbi tantsijate ikka — suts ja suts; lind haaras noka vahele iga ligituleva tantsija ja kugistas siis suure hoolega, nagu oleks ta tüki kätte saanud ja vanamees lambikumas moonutas nii võikalt nägu, et see judinad selga ajas.

Tants lõppes tulevärgiga. Nimelt sulasid kõik kolm kunstnikku lae all, kuhu parajasti karganud olid, järsku kokku, tekkis sinakas plahvatus ja nad sadasid põrandale, kui lastud varblased.

Üks preilikestes astus laua juure ja koputas sõrmenukkidega selle vastu. Kuulsin selgesti: kop-kop-kop!

Vanamees tõmbas mitu korda oma pika kitsehabeme läbi tillukeste sõrmede ja laulis siis peenikese selge häälega: „Kui kallist kodust läksin? Kas sa tead, Hans, kõik salmid laulis vurinal maha ja ma vaevalt esimest salmi oskan.

No ja siis hakkasid nad lagunema, tead noh, kui suitsu välja lased — enne on ta paks ja siis hakkab laiali minema kõiksugu keerdusi tehes kunni viimaks õhku sulab. Niisama ka nemad.

Kell aga laulis:

„Hüva aega, mister Laksi, hüvast, hüvast Laksi, Laksi!"

Ning siis ei olnud enam muud kuulda kui tiksumist, ka muusika oli kadunud. Olin tervest sellest tembutamisest väsinud ja uinusin magama.

„Aga kulla veli," ütlesin kui unest ärgates, sest olin võrdlemata põnevusega Laksi jutustamist kuulnud. „Ma ei näe ju selles midagi iseäralist halba, hädaohtlikku ega väljakannatamata piinarikkust. Su närvid olid sulle veidi üles öelnud ja kinkisid sulle rea hallutsinatsioone. Kas tead, sõber, niisugused asjad ei juhtu igaühega, need on väljavalitud. Tuletada ainult meele Moupassant'i, Edgar Poe'd, Hoffmanni ja teisi. Oh, vennas, olen su peale kade! Oleks tahtnud sinu asemel olla."

„Minu asemel?"

Laks naeris kähisevalt.

„Tead, Hans, mis siis juhtus? Äkilise põrutusega paisati mind voodist välja, see juures purunes lamp ning ma olin kott-pimedas. Heitunult üles upitudes ja voodile istudes nägin, et tuba oli valge kui päeval. Aga see oli imelik valgus; ei näinud teda silmega, vaid tundsin sisemiselt. Ning siis paisati mind pikali voodi, olin võimetu nagu letargias. Ja mis ma nägin, Hans? Kitsehabemega vanamees tatsutas kõige paremas meeleolus minu kõhu peal,

kolmearuga hark käes ja koukis minu sisikonnas. Nägin selgesti, kuidas ta välja hankis minu soolikad, maksa, põrna, kopsud, südame ja kõiksugu muud vähemad inimkeha sisemised osad.

No jah, ja loopis need tsirkuse joungleuri osavusega pühvlihärja kätte, kes need ablalt alla kugistas.

Vanamees lael sirutas ka vahetevahel välja pika väenleva käe ja, saades argimehelt mõne tüki, hakkas seda pikkamööda ning flegmaatilise mõtterikkusega mugima.

Ning seejuures tantsisid preilikesed välgusähvatustega ja lõõtsmoonik üürgas kummalist põrgulist viit.

Hans! Mind söödi minu enese nähes tervelt ära. Mitte raasu ei jäänud järele, saad aru!

Ja kui ma oma peaaju pühvli ablaste lõuge vahel nägin, ärkas minus mingi üliloomulik energia.

Ma hakkasin karjuma, ei, möirgama.

Ja siis jooksis kogu maja kokku.

Mind toputati baldrijaani, lõngaõli ja viinaga ning siis alles sain aru, et mu kere ikka veel terve oli.

Noh, mis sa nüüd ütled, Hans?

„Olen isegi soovind, et keegi teine ses suhtes minu aset täidaks. Kuula edasi. Mul on vähe aega, sest ma tunnen, kuidas need kuramuse surinad, torkimised ja kõrvetused üle mu ihu käivad. Kui alkohool lahkuma hakkab, algab põrgu uuesti oma tantsu. Tunnen juba, kuidas mu peas mühiseb ja karjub.

Teisel hommikul olin kui tapetud. Silme ees virvendas, kõrvad huugasid. Liikumise juures mind nagu tõsteti õhku; kogu mu keha oli nagu mingisugust tihedat gaasi täis. Koledad surinad jooksid üle kere. Neid surinaid ei või vist keegi teine omale täielikult ette kujutada. Need ei ole harilikkude torkimiste sarnased, kui mõni liige „surnud“ on, ei ole kaugeltki ka „kananaha“ sarnased; on tundmus, kui

kihutataks kord külma, kord kõrvetavalt tulist liiva lainetena mööda nahaalust siia-sinna, on tundmus, nagu jookseks mingisugune teravokkaline elektrisarnane lainetus läbi närvikava (aga niisugust riistapuud ma oma juures ei tunnista). Siis hakkasin tundma ninas t u l e l õ h n a. Kuradi pihta, teistmoodi ei oska ma seda jäledust nimetada. Ei ole see mingisugune hais, ega palavus, aga tean, et on tule lõhn. Kes selle tundmuse mu pähe on kloppinud, ei tea. Vahetevahel paiskus see lõhn mulle pauhti vastu nägu, mis oli nii võigas, et puristasin ja hambaid kiristasin.

Siis hakati mind raputama kui koera kutsikat. Tahtsin mingit asja võtta, käsi tegi õhus mingi imeliku liigutuse, nagu oleks tal oma pea ja oma tahtmine ja krabas hoopis teise asja järel.

Tahtsin midagi toimetada, siis oli igal liigutusel nagu sada takistust ees. Liikumise juures vangutas mind sisemise „gaasi" tõstejõud, kartsin alatasa komistada ja trepist üles-alla minnes olin sunnitud kramplikult käsipuiest kinni hoidma, et mitte „gaasi" õõtsutusel kukkuda.

Iga järsku liikuv ehk äkisti kõrvalt silma puutuv asi tekitas minus kummalist ehmatust.

Vahetevahel sain nagu mingi õhupressi löögi. Iga vastutulija näol nägin mingisugust ebamäärast ilmet. Kõik näod olid nagu mingi koleda korraga ümbritsetud.

Ja siis, Hans, siis tulid k o e r a d.

Neid, kuradid, oli kole palju, igal pool. Kuhu ma ka läksin mis ma ka tegin, koer oli igal pool ees. Söögi ajal lakkusid nad üksteise võidu mu taldrikust, pikali olles tegid nad mu toas tsirkust, hüppasid üle mu voodi ja roojastasid mind, jalgu tõstes. Ptüü! Viimaks tulid nad mulle kallale. Neid oli vist sadatuhat. Närisid mind, kust aga said.

Ma rappisin, möllasin, peksin, tapsin neid. Kui õnnestas mõnel kõrist kinni asida, siis oli ta kohe kadunud ja ilmus jälle hoopis teisest äärest. Oleks tahtnud sind, kulla Hans, tõesti minu seisukorras näha. Ha, ha!

No ja, siis kahmasin kapist pooletoobilise ja jõin ta peaaegu ühe joonega tühjaks ning varsti oli kogu see krempel kadunud ja mina terve poiss kui kala vees.

„Nüüd tead sa, Hans, mispärast ma niimoodi lakun. Niipea, kui alkohool lahkuma hakkab, on need jõledad tundmused ja koerad platsis. Ennem joon enese surnuks kui neid kuradi sünnitusi välja kannatan. Saad aru, poiss!"

Laks vaikis ja ka mina vaikisin, sest kuuldud lugu oli nii hämmastav, et oma mõtete loogilist käiku veel kalkuleerida ei jõudnud.

Äkki kargas Laks üles; ta nägu oli veel punasem, kui muidu, ta võbises tervest kehast.

„Tulevad, tulevad, Hans, kogu see kuradlik krempel tuleb. Jumala pärast, to viina, Hans! Ruttu! Oh, oi, oi, oi! Purr, kuradid! Peasta, Hans!"

Tormasin kui meeletu alla erikabinetti, kahmasin laualt suure karahvini ja karjusin, et teised minu järel tuleks.

Üleval leidsime täielise märatsemise pildi. Peegel, laud, kummut, sohva, toolid — kõik olid läbisegi paisatud ja osalt purustatud.

Selle hävituse keskel seisis Laks, nägu metsikult moonutatud, vehkis laua jalaga oma ümber ja karjus möirgavalt:

„Koerad, ussid, maod! Ma teile näitan. Haha! Sirevile, sirevile!"

Möll, segadus, publikumi kokkujooksmine, ehmunud inimeste läbisegi karjumised, politsei.

Märatsev Laks seoti kinni ja viidi hullumaija.

Kui ma umbes tunni aja pärast sinna telefoneerisin järel pärides Laksi haiguse üle ja kas tervekssaamiseks lootust, vastas mulle asutuse direktor:

„Kui süda vastu peab, on ta seitsme päeva jooksul terve. Harilik viinahullustus, teaduslikus keeles d e l i r i u m t r e m e n s.

VIIRASTUSED JA VAIMUD.

VIIRASTUSED JA LUUPAINAJAD.

Juba lapsena hakkasin viirastusi nägema. Arvan otstarbekohaseks nimetada, et ma 6½-aastaselt peapõletiku läbi tegin, mis aga minu tervise peale mingisugust halba tagajärge ei jätnud. Võib olla — närvide peale?

Olin 8-aastane. Mäletan, Russalu koolimajas, magasin suvisel õhtupoolikul koolitoas pingil (oli ju hämarus). Äkki ärkasin üles ning nägin, kuidas suur (kere umbes karvase talimütsi suurune), pika koivadega must ämblik kiiresti lae nurka ronis ja sinna kadus. Olles unine, jäin kohe jälle magama. Uuesti ärgates ja istukile tõustes nägin, et suur m a d u loogeldes sinnasamasse laenurka kadus. Imelik — ma ei kartnud sugugi, jäin jälle magama.

Koolipoisina (linnas, 16 a.) juhtus tihti, et nägin und, mis ärkvel-olekul edasi kestis. Näituseks nägin unes, et oli mul laua peal suur hulk hõberaha. Äkki veeresid need rahad, kellegist tõugatuna, põrandale. Mina voodist välja neid korjama. Kobasin mööda põrandat hulk aega, enne kui aru sain, et neid seal olemas ei olegi. Sarnaseid juhtumisi tuli ette mitu korda.

17—18-aastase kohtu kantseleiametnikuna kordusid umbes samasugused lood. Näen unes, et läheb minust mööda kohtunik Nedsvetsky ja kutsub mind käetõmbega oma järele. Kaob kahepoolega

ukse taha. Tõusen, ning ruttan talle järele, kuid põrkan vastu seina. Ent siiski koban hulk aega, otsides ust, enne kui aru saan, et oli unenägu.

Näitlejana (22—24 a.) elasin Tallinnas F. tän. V. perekonnas. Ärkan ühel ööl, tõstan mingil sunnil pea ning näen, et tuleb söögitoast saali peretütar, istub akna alla sohva peale ja hakkab raamatut lugema. Oli talveöö hämarus.

Hüüan tasa: „Helene, mis seal teete?"

Ei vastust.

Hüüan veel kord. Vaikus.

Mõtlesin: „Preili tahab minuga nalja teha," — võtsin tasakesi elektrilambi öölaualt ning valgustasin järsku toa. Ei kedagi... Sain aru, et olin viirastust näinud. Keerasin silmad seina poole, ning uinusin uuesti.

Teinekord nägin vana mamma V-d oma peatsis; elektrivalgusel kadus ka tema. Kolmas kord ärkasin mingisugusel tõukel ning tõusin voodis istukile. Näen: mu ees seisab väike pruuni jopega vanamees, sasis tordiline, punane habe, nööp-nina, allarippuvate kõrvadega läki-läki üle silme. Tunneks selle mehe kohe ära, kui kusagil vastu tuleks.

Küsisin:

„Kes te olete?"

Vaikus.

„Mis soovite?"

Vaikus.

Vihastasin ning virutasin rusikaga, mis põrkas valusasti vastu ahju simpsi. Vanamees kadus. Hakkasin teda mööda tubasid otsima, korterirahvast äratades. Alles siis, kui valgust saadi, taipasin oma eksituse.

Tartus (21-aastasena) langesin luupainaja küüsi. Mitu korda ma õieti ta all kannatasin, ei mäleta täpselt, aga vast kümmekond korda. Esimese luupainaja külaskäik valdas mind õudusetundega.

Luupainaja juhtumisel nägin harilikult, et tuli keegi isik, või elukas, või mõni ebamäärane moonutis tuppa ning lasus mu peale, hakates mind rõhuma, vallates kõiki mu liikmeid.

Võin kindlasti tõendada, et olin sarnasel puhul pool ärkvel, pool uinakul. Oli kole raske ning õudne; karjusin oma teada, kuid arvan, et kuuldavasti vast ainult ägavalt ümisesin.

Vanade juttude järele teadsin, et peab varbaid liigutama, mida ka tegin, mispeale kummalised rõhujad kadusid.

VAIMU NÄGEMINE JA KATSUMINE.

Oli juunikuu algul 1920. a. (kuupäeva ei mäleta). Elasin Tallinnas, Uue-K. tän. — B. perekonna juures. Ühel õhtul (laup. või pühap.) läksin umbes kell 8 koju. Vana pererahvas oli läinud sinnasamasse uulitsasse leeri- ja kihluspidule; kodus olid ainult nende kaks alaealist poega.

Keetsime teed, jõime, ning läksin siis oma tuppa, heitsin voodi ning hakkasin Kuprini „Jama't" lugema.

Kell 1 öösel kustus ses linnajaos harilikult elekter, nii muidugi ka tookord. Panin raamatu padja alla, keerasin silmad seina poole, ning uinusin.

Kui kaua maganud olin, ei tea, arvan, vast pool tundi. Äkki valdas mind unes meeleheitlik hirm, tundsin mingi kohutava, ülikummalise tulekut; see oli üliloomulik õuduse tunne, mis mind äratas ja sundis järsu keeranguga end toa sisemuse poole pöörama.

Nägin selgesti, kuidas toa hämarpimedus igast äärest minu voodi ette kogunes ja umbes süllakõrguse musta, läbipaistmata posti moodustas, mis ikka tihenes ja tihines. Tekkisid kandilised õlad ning munasarnane ots.

„Harilik viirastus!" rahustus üks tunne minus. Ent teine tunne, mis üliloomulikus meeleheites siples, sundis mind kätt arevil sõrmil välja tõukama.

Ning siis tundsin ma kõige viie sõrme all materiaalset ollust; tundsin selgesti, et puudutasin r i i e t, mille all oli kõvem pind. Siis tundsin, kuidas juuksejuurikaist särin läbi käis ning samal silmapilgul valdasid tervet mu keha esimest korda samad kummalised kahinad, mille all ju ligi kaks aastat, muude sümptoomide hulgas, kannatan.

Hirmus oli tookord see nägemus sügavas vaikuses. Tõusin ahastuses voodis istukile, ning haarasin (nagu pärast selgus) padjast nii tugevasti kinni, et pitsi sisse nelja sõrme augud jäid.

Nägemuse ja minu vahel oli vast jalg maad. Libistusin toa ukse juure, siis eeskotta, kobades selja tagant söögitoa ukse lingi järele, teda mitte leides.

On meeles, nagu oleks nägemus akna varjanud, kuid kindlasti ei või öelda, sest tahan siin ainult seda kirjutada, mida hästi mäletan.

Tean, et karjusin, aga kas häält kuuldavale tuli, ei või tõestada; vähemast ei ole majarahvas seda kuulnud, kuna oma teada ma kõigest jõust karjusin.

Ukse lingi järele kobades nägin, kuidas nägemus äkki lainetades kõrge, valge pottahju peale vajus, teda üleni musta linikuga kattes. Samal silmapilgul tõukas mu käsi vastu söögitoa ust, mis lahti läks.

Meeleheitliku hirmuga tormasin läbi tubade pererahva magamistuppa ning hüüdega: „Herra B., tulge vaadake, mis mu toas on!“ kobasin kätega B. voodis.

See oli tühi.

Siis oli mul tundmus, et kui nüüd siin, kottpimedas toas, nägemus ilmub, siis lähen hulluks ehk suren.

Tulin esimesse tuppa, kus poisid magasid; äratasin nad üles ning heitsin vanema kõrvale.

Kui B. proua hommikul kella 5 ajal koju tuli, leidis ta minu surnukahvatuna kõigest kehast värisemas. Lugu kuuldes, andis ta mulle lõngaõli, mis mind veidi rahustas. Äkki kostis akna pihta vali kloppimine (hra B. tuli koju). Minu suust kostis häälitsemine, mida võivad sünnitada ainult kõrgemal määral ehmunud inimesed; välgukiirusel olin teki all ning kahinad käisid „sh-sh“ üle keha.

Poolteist kuud peale selle juhtumise ei saanud öösiti magama jääda. Niipea, kui unirammetusel lauged kokku vajusid, tundsin kohe sama meeleheitliku õudustunde pealetulemist. Magada võisin alles siis, kui teised kaaselanikud üles tõusid.

ILMSI VAIMUDE KESKEL.

1920. aastal, päev enne vana aastat, õhtul kella 10—11 ajal läksime naisega voodi.

Lamp põles.

Mingisugune võõras, arusaamatu tundmus valdas mind.

Naine jäi kohe raskesti magama, kuna mina äkki peavalu hakkasin tundma, mis järjest kangemaks läks. Ühes sellega tungis mingisugune ahastus minu hingesse.

Tõin voodi ääre kausiga vett ja panin külma rätiku otsaesise peale. Mu olek muutus ikka imelikumaks. Kui silmad kinni pigistasin, ilmusid nende ette kõiksugu veidrad, mõttetud kujud: inimesed ja loomad, alatasa muutuvad moonutised, kõiksugu olevate asjade segu — kaaos. Varsti sellejärele ilmusid aga päris korrapärased näod, kaugel ja ligidal, moonutudes, jõllitudes, inetud ja ilusad, mõned nõnda minu silme sigi, otse pähe sulades, et võpatades silmad avasin.

Teadmata, mis arvata, võtsin ajalehe ja hakkasin lugema.

Vähe aja pärast kostis mu kõrvu mingisugune mehehääl. Kuulsin selgesti, et räägiti. Kuulatasin hinge kinni pidades. Mitte midagi! Lugesin edasi — jälle hääl. Kuulatasin jälle, jälle ei midagi.

Nii mitu korda.

Rahustusin arvamisega, et üleval toas räägitakse. Kuid ei! Äkki kuulsin selgesti, et üleval, kus sein ja lagi kokku puutuvad, mehe hääl, rahuline ja ametlik, nagu mõne „ettekandva“ sekretäri oma, kõiki minu mõtteid ja seda, mida ma lugesin, kordas kusagile edasiandmiseks. Ja kuulmispingutusel kuulsin kusagilt kaugelt heledat naisterahva häält, mis midagi vahele küsis ja vastas. Sõnadest ei saanud ma aga aru.

Lugesin, ehk mõtlesin — kõike korrati ja anti edasi. Võõrastus tuli mulle peale, sest imelik tundmus kasvis minus iga minutiga. Seltsi soovides ja arsaades, et minus peale peavalu veel mingisugune ennetundmatu haiglane olek on tekkinud, hakkasin naist äratama. Ja, imelik! — inimene, kes alati ainsa külgepuutumise peale ärganud, laskis end hulk aega raputada, hüüda ja isegi märja rätiku omale näo peale panna, enne kui ärkas. Vaatas mõttetu pilguga mu peale ja pahandas siis, et mis ma oma veekausiga mässavat, kas ma ei „nägevat“ magada. Ning kohe oli ta jälle raske une kammitsas.

Katsusin veel kord äratada, kuid tagajärjeta.

Ei olnud ka selleks enam tahtejõudugi, sest imelik tundmus valdas mind ikka rohkem ja rohkem. Oli instinktiivne tunne, et mind mingi enneolematu ja -nägematu ootab.

Äkki nägin seinal, mille vastu najanes voodi jalgots, nagu kino ekraani — nõrgalt helenduvat parallelogrammi.

Ja seal imekiirelt vahelduvaid pilte — kinopilte! Metsad, linnad, inimesed, loomad — kõik ilmusid ja kadusid lugematas mitmekesiduses.

Nägin maastikka ja linnu, puid, loomi ja olevusi, kellest polnud enne unistadagi osanud.

Ilmus, näit., ratsavägi toredas, laias tänavas; paari sekundi jooksul muutus see valges rüüs mun-

kade protsessiooniks, siis mingisuguse maja fassaadiks, kus sügavas uksenishis mees kaht ligi tulevat varitses, nähtavasti kuritahtlises mõttes; siis kiviaedade ligi mänglevaiks koerakutsikaiks, kes silmapilguga sigadeks muutusid; need muutusid, üksteist imekiirelt ära neelates, mingisuguseks läbisegi jooksmiseks, jne. jne.

Sel ajal ma enam peavalu ei tunnud, vähemast ei mäleta ma seda. Minusse asus aga rahu ja tärkas uudishimu — et mis nüüd edasi tuleb? Oli mõte: saan siit kirjutamiseks materjaali!

Kui silmad „ekraanilt" pöörsin, sest midagi huvitavat, kauapidavat, ega järjekindlat seal enam ei olnud, nägin oma ümber neidsamu moonutuvaid ja moonduvaid kogusid, mis enne kinnisilmil. Nad olid kummalised, kuid ka veidrad. Pigistasin silmad kinni — sama pilt. Hääled laes olid kadunud.

Nüüd ei mäleta, kas jäin rammestanult mõneks puhuks magama, aga tean, et äkki (vist ärgates) nägin, et kogu mu ees olev sein oli läbipaistev... (Kas oli lamp kustunud, või ei, ei mäleta).

KÕRGEMAD VAIMUD.

Minu voodi jalutsist algas lai trepp, mis viis üles uhkele rõdule. Mäletan rohkearwuliste sammaste rida, mille taga oli avar saal, kus liikus palju rahvast. Niipalju kui ma eemalt näha ja ütlemata kirju kogu läbisegi sõelumisest aru saada võisin, oli seal kõrgem seltskond koos.

Silmasin kauge mineviku hommikumaa mantlid, rokoko ja keskaja rüüsid ning viimaste aastasadade ja nüüdseaja ülikondi.

Suurem osa võõraid oli mulle tundmatult riietud; mis aastasadadest või aegadest nad pärit olid, ei või öelda ega ka kirjeldada, sest, nagu nimetasin, takistas ütlemata elav liikumine üksikasjalikku silmitsemist.

Mäletan, et üsna tagapool nägin nagu tantsupaaride hõljumist.

Äkki algas paraad.

Kes sealt kõik (sammasrea ja saali vahelt) läbi ei marsinud: tutumütsidega imeväiksed soldatid, kepikesed püsside asemel seljas, muusikakoorid, puhudes imelisi pasunaid, paled punnis, ratsaväed, lilledega ehitud neidude salgad, lõpmata kirju rodu kõiksugu rahvast.

„See on kõik siin minu auks," ütles mulle üks tundmus, ja ma olin erutatud, uudishimuline ning uhke, et mind on väärt arvatud vaimuilma saladusi lihaste silmadega nägema.

Paraad lõppes, lõppes ka pidu. Nägin, kuidas tagapool võõraste arv kiiresti hõrenema hakkas.

Siis sammusid üksteise järele laiast trepist alla ainult vanad auväärt vaimud, kes mitmesuguselt, mulle tuntud ja tundmatult, riietud olid, nokutasid lahkesti päid ja pakkusid mulle jumalagajätmiseks kätt. Ja igakord pidin ma viisakuse pärast voodis istukile tõusma. Iga käeandmise juures tundsin (seda tõendan kategooriliselt) käes pistet, ning nägin kahvatu-sinist (elektri-) sädet.

Kolmkümmend ehk rohkemgi kordi olin sunnitud niiwiisi tõusma, nii et lõpuks päris väsinud olin.

Kui oma ümber vaatasin, nägin, et toa seinad igaltpool läbi paistsid (sellejuures seletasin ka toasolevaid asju, mööblid j. m. selgesti), ning nii kaugele, kui silm vaatama ulatas, kõik kohad ehitusi, galleriisid ja vaimusid täis olid.

Äkki tekkis minu vastu toa nurka kõrge trepp, mida mööda hõljus (nimelt hõljus, sest jalgu ning astumist ma ei näinud) sinises riides naisterahvas, hõljus mu voodi ette, ning tõstis käed, nagu õnnistades, üle minu.

Imelik õrn tundmus valdas mind; tahtsin ta ümbert kinni võtta, kuid naisterahvas hõljus tuldud teed tagasi. Siis sai mulle korraga selgeks, et see oli minu — kaitsevaim.

Igatsus pigistas mu hinge. Ma hüüdsin teda sosinal, et ta veel kord ennast näitaks, kuid selle asemel kummardasid minu üle teiste naisterahvaste ilusad näod, kes, nagu mulle näis, armsalt ja kaastundlikult mind silmitsesid.

TEINE JÄRK VAIMUSID. JÕULUPUU.

Kuidas see üleminek tuli, ei mäleta, aga äkki nägin, kuidas mu peatsi juures oleva laua peale toodi kuusk, mida kohe prouakesed ja neiukesed (nagu ma neid kodanlistes perekondades olen tundma õppinud), ehtima hakkasid.

Mitu vaimu tõi kotitäied kalliskive, mis põrandale laiali viskasid, nii et põrand üleni sätendas.

Kokariides mehed ja naised kandsid voodi jalutsi suured virnad kõiksugu maiustusi. Lapsed ja koerad, suured ning väiksed, jooksid vallatades läbisegi.

Meeleolu oli elav, rõõmus ja lõbus.

Kuusk oli ehitud, küünaldel vilkus kahvatu-sinakas helk. Lapsed pakkusid mulle üksteise võidu maiustusi; võtsin vastu, pistsin suhu, teades küll, et see kõik v a r i on. Ent siiski tundsin nagu mingi magusa vahu maitset.

Mu huvi tõusis järjest.

Vaatlesin suure mõnutundega seda vaimude lõbusat ja muretut elu, ning oleks heameelega ka ise v a i m u n a nende hulgas viibinud. Lapsed ja koerad ronisid üksteist taga ajades üle minu; üks väike taksikene upitas mitmet puhku voodi hüppama, kuid ei jaksanud; tahtsin teda aidata, aga kuidas sa varju aitad.

Suurt nalja tegi mulle üks tige karvanäss, kes mu peale hambaid välgutas; pistsin talle sõrmed suhu ja naersin südamest tema asjata katsete üle mind pureda.

KOLMAS JÄRK VAIMUSID.

Ülemineku silmapilku ei mäleta. Tean, et äkki kadusid kalliskivid, lapsed tormasid rüsinal kuuse peale ning nokkisid ta paljaks, samasugune saatus sai osaks ka koogi, präänikute ja muude maiustuste korvele; minust ei hoolinud enam keegi.

Äkki oli mu ümbrus muutunud; oli tundmus, et valgustus hoopis teistsugune, nagu „külmem" oli. Mu ümber liikusid kõiksugu varjud, kuulsin läbisegi häälitsemisi, mis kostsid aga nagu tuuleõhu liikumine.

Just pahemalt poolt, kus voodi vastu seina tugenes ja naine magas, kostis kellegi õhuhääl, kes kaebas, et teenistus pikk ja palk vilets. Pöörsin pea sinnapoole ja nägin, et pikk, kõhetu vari ajas teisel varjul habet, ise tähendud aine üle asjalikult targutades. Nende taga oli mingisugune lavataoline ehitus, mille peal istus hulk vaimusid, kes kõik tõsiste nägudega pealt kuulasid ja midagi vahele rääkisid, mida ei mäleta.

Otse minu peatsi juures istus vari, kes, kui teda silmasin, kaugemal olevalt varjult paberossi sai; tõmmati tikk põlema, hääletult, vilkus kahvatusinakas leegike ning varjude paberossi otsad paistsid kahvatu-sinakalt, kuid suitsu ma ei näinud.

Minu juuresolek, ja ka see, et neid nägin, paistis neile üsna loomulik olevat, sest õhulise häälega

pakuti ka mulle paberossi; sirutasin käe, kuid midagi näppude vahele ei jäänud.

Lugu valmistas mulle nalja.

Äkki ilmusid kusagilt kahlus parukatega laiades mantlites vanamehed, kes suure usinusega minul ja naisel, kelle alasti keha ma selgesti läbi teki ja lina nägin, hakkasid mingisuguste riistadega ihunahka kaapima, kusjuures kahvatu-sinakad sädemekesed tekkisid.

Minu küsimata rääkis kellegi õhuhääl mulle kõrva, et need on vaimud-professorid, kes inimeste naha pealt haigused ära kaabivad ja muud moodi inimesi haiguste eest hoiavad.

Nägin selgesti, kuidas üks „professoritest" minu naise jalapöiast tüki liha välja lõikas, seda veidi aega vaatles, ning siis, pealmist külge allapoole keerates, endisele kohale pani ja naha kinni vaotas.

Minu kallal oli paar professori ametis. Tundsin selgesti, kuidas nad mind kraapisid; tundsin kergeid pisteid ja ka seda, kui mõni lihatükk välja lõigati ja uuesti tagasi pandi.

Küsisin sosinal, et kas kõiki inimesi niimoodi ööseti vaimud-arstid ravitsevad; kohe sain õhuhäälelt vastuse, et mitte kõiki, ainult neid, kelle kohta sedapuhku käsk on antud. Pealegi ei pruukivat ma sugugi sosistada, vaid ainult mõtelda, sest vaimu hääl on inimese mõte. Küsimuse peale, mis vaimud need kõik on, sain vastuse, et hulkujad vaimud ja magavate inimeste vaimud.

Mu tähelpanu pöördus otse minu ette: seal istus, pooleldi minu peal, hirmus jälk vanamees, üleni kärnas, loperguse mõrtsuka näo ja sassis habemega.

See lõi omale vastu põlve ja kiitles käriseva õhuhäälega, et varsti saab vangist lahti ja siis alles teeb „otsad". Mu juure astus eht sulipoiss, võttis taskutest mingisugused riistad välja kahis-

tas õhuhäälega, et nende muukraudade abil varsti vangimajast ära jookseb. Eeemalt tuli hirmsa vandumisega sõduri riides elaja näoga poiss, kes ütles enese veltveebli olevat ja sunnitööle mõistetuna Pääsküla laagri saadetud, kust ähvardas ära jooksta ja kellegile koledasti kätte maksa.

Kui n e e d varjud kadusid, kogus palju uudishimulisi varjusid minu voodi ette; küsisin, tundes loomulikku sundi, kas nad ei saaks mulle otset teed teha väljakäigu kohani (see oli meil taga hoovis). Silmapilk olid varjud kubinal ametis, maja ja muud takistused kisti eest maha ning ehitati müüridest piiratud tänav mille lõpus paistis selgesti meie sellekohase asutuse uks. Teades aga, et minul, kui tihedal kehal, võimata seda vaimu tänavat mööda minna, ütlesin, et ma seda teed siiski sedapuhku ei tarvita, ning kohe oli kõik jälle endises korras.

Äkki kuulsin padja alt kostvat: ti-ti-tilililuliliti-lulili jne. Kergitasin pead padja pealt, kuid umbes $^{1}/_{10}$ sek. järele oli tilin jällegi kuulda.

„Mis see on?“ mõtlesin imestusega.

Tilin vaikis ja õhuhääl seletas, et inimeste arvamine, et kui kõrv „pilli ajab,“ siis see peaajust tuleb, õige ei olevat; seda tegevat nemad, vaimud, kuulaku aga mina. Tilin algas uuesti, mille kõrval ka parmupilli suminat oli kuulda. Palusin järele jätta — jäi. Palusin uuesti algada — algas.

Oli huvitav.

Pärisin üht kui teist vaimude elu- ja ilma saladustest, kuid sain vastuse, et on keelatud rääkida, ainult seda öeldi, et need vaimud võivad ringi ümber maakera nelja sekundiga (või minutiga?) ära teha.

Küsisin, kas ma võiksin oma magava naise Paula vaimu näha; kohe kostsid ligidalt ja kaugelt hüüded:

„Kus on Paula? Kutsuge Paula!“

Varsti ilmus voodi ette (häbeliku olekuga, nagu mulle näis) poiss, vabrikutööline pühapäeva riides.

Imestasin: „See ei ole ju Paula!"

Silmapilk muutis poiss oma kuju ja voodi ees seisis minu naine, nii kui elus, aga — siiski vari. Ta pani oma pea üsna minu silme ette, ning sellejärele heitis ta mu kõrvale, paremat kätt, pikali. Vaatasin pahemale poole — kehalik naine, paremal pool — naine-vari, aga nii kui tilk vett — üks.

Küsisin naise vaimult, kas ta ei võiks oma keha peale mõjuda, et see läbi une minu küsimiste peale „jah" ehk „ei" kostaks. Et vastust ei saanud, küsisin „usu peale". (Mis küsimised, ei mäleta, arvatavasti tühised). Kehalik naine minu kõrval hakkas raskesti hingama, ja väljahingamiste juures kuulsin selgesti kas „jah", ehk „ei".

NELJAS JÄRK VAIMUSID.

Niisama, kui eelmistelgi kordadel, ei mäleta ülemineku ajajärku, aga äkki nägin segaduses sinnatänna jooksvaid vaimusid ning päris eht kurivaimusid, kes neid taga ajasid. Need kurivaimud olid õudsed moonutised, aga mitte nii, kui neid harilikult piltel kujutakse, aga nii — moonutised.

Mu voodi ette toodi suur pada, millest paistis välja poole kehani nähtavasti hirmsast valust viltukistud rohekashalli näoga naisterahvas.

Tõusin küünarnukile ja hakkasin hurjutama, et miks nad mind tüssavad, sest piinasid teises ilmas niisugusel kujul ei ole olemas. Kui vaim kehast lahkub, siis on tema ainuke piin ehk vast see, et ta oma halbade-, ehk kuritegude pärast teises ilmas valusat kahetsust tunneb.

Pada koristati, asemele toodi piinapink, kus ühel vaimul hirmsasti luid venitati. Ka selle hurjutasin minema. Siis ilmus — surm! Luukere, valge savan, vikat. See ajas juba naerma.

„Kulla surm!" ütlesin. „Kas sa omale viisakamat välimust ei või muretseda. Surm ei ole ju muud, kui loomulik aktus, kus teguvõimetuks saanud masinast, kehast, lahkub tema juht, vaim.

Surm võttis omale kohe kena tütarlapse kuju ja segas end teiste vaimude hulka.

Mind jäeti rahule.

Äkki kuulsin padja alt tungivat õhuhäält: „Mine Roosikrantsi uulitsale“ ja edasi veel midagi, aga nii segaselt, et aru ei saanud. Pärisin: „Kuhu! Kelle juure? Mis tarvis!“

Hääl kordas tungivalt sedasama mitu korda, kuid ikka segase lõpuga.

Mul tuli hea nõu.

„Oot', ma panen sulle siia laua peale paberi ja pliiatsi. Sa materialiseeru nii tihedaks, et võid mulle seda üles kirjutada. Hommiku loen ja toimetan sulle ära.“

Nii ka tegin.

Kui voodi tagasi heitsin, nägin, kuidas üks kurivaim-moonutis voodi ees seisvale vaimule kallale kargas ja hirmsas vihas ta pea ümber traadi mässis, nii et pea täiesti oma vormi kaotas ja nägu kole valuliku ilme omandas.

Nad mõlemad kadusid, kuna kohe selle järele ruttasid kiiresti paremalt poolt pahemale hulk vaimusid, keda ajas taga kurivaim, kel' oli näoks telliskivid ja kes mööda minnes pika piitsaga minu poolt lauale pandud paberi peale hoobi virutas. Siis läks mul kõik segamine; olin ütlemata väsinud ja uinusin magama.

JUMALA KOHUS.

Samal silmapilgul, kui magama jäin, ilmusid kaks vaimu, kes mind kusagile suurde ruumi viisid. Mäletan, et sel ruumil ei olnud mingisuguseid kontuure, ei põrandat, seinu, ei lage; teda moodustas ühetasane, kuid mitte silmapimestav valgus. Tean, et seisin keset seda ruumi, aimates mingit enneolematut sündmust ja olles kui halvatud; mu pilk oli pöördud otse oma ette, ühtlasesse mahedasse valgusse. Tundsin, et mind ümbritsevad inglid ja muud taevalised, kuid neid ma ei näinud, sest ma ei suutnud oma pilku ei pahemale ega paremale poole pöörda.

Äkki ilmus ruumi suvine, arvata poollõunane, päike, mille kiired tihedalt igale poole läbi maheda valguse tungised.

Päike ei olnud aga mitte silmapimestavalt helendav, vaid hiilgas ennemine kõige puhtama kullana. Veidi aega oli, nagu vaatleks päike mind, siis ilmus ta peale kõver-must laik, ja ma sain aru, et see on Jumala viha avaldus.

Siis kadus kõik ja mulle öeldi, et ma enne surma viieks tunniks piinamistele olen mõistetud.

Leidsin enese jällegi naise kõrval pikali-olengus ja nägin, kuidas naise vaim õhus hõljus, ainult oma keha peaga ühenduses olles.

Siis hakkasin mõtlema kõigi eelolnud nägemuste peale ja tegin keha ning vaimu vahekorra, maise ja

tulevase elu, jumaluse ning igavese olemise kohta omad kindlad ja üllatavalt selged järeldused, olin vaimustud seal juures ning tänasin Jumalat, et ta mulle oma saladused on ilmutanud.

Äkki tormas keegi vaim mu juure ja hüüdis:

„Ärka kohe, sest sa pead surema!“

Suur ahastus sai minust võitu. Ma ärkasin ning hakkasin naist raputama, hüüdes: „Tõuse üles, kohe, ma hakkan surema!“

Naine ärkas uniselt ja ehmatanult.

VIIS TUNDI PIINASID.

Mu ahastus tõusis iga silmapilguga; visklesin voodis ja hüüdsin naist oma juure, hakkasin tast kinni ja palusin mind päästa.

Äkki hakkas seinas keskmise ukse suurune ruut valendama; nägin suurt ja lagedat koda, kus liikusid mitmesugused vaimud. Siis asenesid selles valenduses minu voodi jalutsi — pahemat kätt k u r a t, Mephistopheles'i ülikonnas, tõmmu näo, leekivate silmade, kongus nina, mustade, kikkis vurrude- ja tutt-habemega. Paremat kätt — i n g e l, laia käistega voltides allarippuvas, keskelt vööga kokkutõmmatud valges rüüs, kollaste, õladele langevate juuste ja ümmarguse, kena lapsenäoga, millest vaatasid suured silmad armsalt, naiivilt ja kaastundlikult — kõik nii, nagu neid olevusi kunstnikud piltidel on kujutanud. (Pärastistes nägemustes ütles mulle mu „isa hääl", et see on kõik — nägelikult nii, et maise keha silmad ei või vaimusi nii näha, kui nad tõesti on.) Kuradi ja ingli vahel seisis postament, mille peal oli suur portsellaanist kann ja samasugune tass.

Hoigasin meeleheitlikult ja hoidsin kramplikult naise kaela ümbert kinni; teadsin, et nüüd tuleb midagi kohutavat, et nüüd tabab mind Jumala karistus.

Segane pilk sattus laual olevale kellale, see näitas punkt 6 hommikul.

Kurat ja ingel vahetasid pilka, siis tuli helendava ruudu nurga tagant üks teine niisamasugune kurat, asus mu voodi ette ja lõi pika noa varreni mu südamesse, mispeale tagasi läks. Ägades tahtsin nuga välja tõmmata, kuid asjata! Noapea seisis pool viltu kindlasti mu silme ees.

Mu tähelpanu pöördus esimese kuradi poole: tal oli käes pikk tulipunane ora, mille mu pahemast jalast sisse torkas. Karjatasin vist õige kõledalt ja tahtsin voodist välja jooksta, ent naine hoidis mind kahe käega tugevasti kinni. Tundsin, kuidas ora torgati pikkamisi kuni õladeni, kus juures ise mõtlesin: „Polegi ju nii väga valus!"

Kuid ingli kaastundlikust näost lugesin, et see ainult algus on ja veidi kergitust saanud vaim sipleb jälle hirmutunde küüsis.

Pidasin ahastuses teravalt kuradi iga vähemat liigutust silmas. Minus tekkis teadmine, et ma oma karistuse eest kusagile ei pääse ja et ma sellepärast alandlikult kõike vastuvõtma pean, mis mulle peale pandakse. Äkki nägin, kuidas kurat helendava ruudu ääre tagant mingisuguse aparaadi sai.

See oli must kast, umbes jalg maad pikk, pool jalga lai, mille mõlemil pool küljel olid pikad kepid; neist hoidis kurat kinni. Ja kohe oli mul teadmine, et seal sees on hirmus põrgu tuli, millega mind, s. t. minu vaimu, põletama hakatakse.

Need olid meeleheitlikud silmapilgud, kui kurat selle kasti minu jalataldade vastu pani. Füüsilist valu ma ei tundnud, aga hing karjus ja temaga ühes ka keha.

See piinamine kordus mitu ja mitu korda.

Vahepeal lasti mind puhata, mil puhul ma, üleni higine, kõigest kehast värisedes, oma ümberseisjate — naise ja teiste kokkukogunud majainimestega rääkida võisin.

Igal vaheajal tõstis ingel postamendilt tassi suu peale, maitses, raputas pead ja kuradi küsiva pilgu peale vastas ta kurva jaatava peanoogutusega. Piinamine algas uuesti, mil puhul mind kõigest kehast raputati, tõugati; külmad kahinad käisid üle keha, hambad lõgisesid suus, jalad tagusid hirmsa kiirusega vastu madratsit.

Ma ägasin, aga ära jooksta ma ei jõudnud, sest teadsin, et see asjata on. Vaheajal tuli ka minu vend sinna, ks ühes teistega kohkunult ennenägemata etendust vaatas.

Ühe piinamise vahel küsis ingel:

„Kas sa kannatad?"

„Jah!" vastasin. Ja ses ainsas sõnas olid kuhjunud kõik mu seni läbielatud piinad.

Siis sirutas ingel käed minu poole.

Äkiline rõõm täitis mind.

„Kui ma nüüd üles tõusen ja omad käed tema kätte panen, langeb mu keha surnult tagasi, kuna mu vaim (mina ise) temaga ühes tundmatu ilma läheb, kus on valitsemas õndsus ja headus ja Jumal.

Tõusin põlvile ning sirutasin käed välja, kuid ingel tõmbas end tagasi ja raputas pead. Jõuetult ning petetult langesin pikali ning algas jälle uus piinamine. Veel paar korda sain niimoodi inglist petetud, kuid viimaks raputasin eitades pead, arusaades, et see on üheks numbriks minu piinamise eeskavas.

Kell oli juba üle kümne, kui nägin, et kuradil enam piinariista käes ei ole. Ta näis ingliga millegi üle läbi rääkivat.

Pigistasin väsinult silmad kinni, arvates, et ehk on nüüd piinamised lõpul, aga siis nagu kisti nad mul jälle lahti, ning mis siis nägin, valdas mind koleda hirmuga. Helendavas ruudus, kuradist pahemal pool, rippus millegil nägematul asjal võigas koletis — p õ r g u m a d u. Ta suures, tömbis, kondilises peas välkusid silmad, mis sarnanesid inimsilmile. Ta põr-

nitas ahne pilguga altkulmu minu peale ja pilgutas seal juures oma välkuvaid inimsilmi.

Aimates, et järgmisel silmapilgul kargab see koletis minu kallale ja hakkab mind kägistama, oma hirmsaid hambaid minu näkku lüües, kargasin kisaga üles ja tahtsin üle voodi päätsi põgeneda, kuid naine hoidis mind kinni ja rõhus, ise nuttes, kõige jõuga minu rinna peale.

„Kas ka sina oled mulle piinajaks määratud?" pärisin meeleheitlikult, nähes, et kaitset kusagilt loota ei ole.

Kui siis silmad seina poole pöörsin, nägin, et koletis kadunud oli; märkasin isegi kuradi näol nagu kaastundmust. Ingel jõi jälle tassist (mul oli teatav, et ses tassis oli minu pahategude „viha vedelik", mis piinamise läbi puhastud pidi saama) ja raputas kurvalt pead.

Siis ilmus seesama kurat, kes mulle noa südamesse lõi, käes tangid tulipunase hobuserauaga.

Ta läks peatsi.

Hirmuga pidasin teda silmas, teadmata, kust kohast ta mind nüüd põletama hakkab. Äkki sirutas ta käe välja ja pani tulise hobuseraua naise kaela peale.

Puhkesin nutma, arusaades, et naine muist piinasid minu eest peab kannatama.

Tundsin, et mu jalad äkki külmaks läksid; külmus tõusis ikka kõrgemale ja kõrgemale, olin ütlemata nõrk ja roidunud, mille üle ka ümberseisjaile kaebasin.

„Ta sureb!" ütles keegi ja ükski ei vaielnud vastu.

Siis pöördus mu pilk jälle helendava ruudu poole: ingel hoidis käes portsellaan kannu ja ma teadsin kohe, et seal sees on põrgu vedelik, mis hirmsam on kui põrgu tuli. Ma ei mõelnudki põgenemise peale, polnud selleks jõudugi. Ägades vaatasin, kuidas ingel

kannu suud lõngutas ja sealt süsimust vedelik minu jalge peale voolas. Kuid oodatud hirmu-valu ei tulnud.

„Läks mööda“, mõtlesin kergitustundega.

Kadus helendav ruut, sein oli nii nagu ennegi.

„Oh, Jumal, möödas! Mu piinamised on möödas!“

Naine kuivatas mu higist nõretavat keha ja pani mulle selga kuiva pesu. Kell oli 11.

KRISTUSE SILMAD.

Hoolimata raskest udust ja uimastusest minu ajudes, sain aru, et siin Jumala käsi tegev on, et ta mind nende nägemuste ja piinade läbi enne minu surma tahab õigele teele juhtida.

Mu hing täitus vagadusest ja ma palusin naist, et ta paneks seinale Kristuse pildi, mida ta ka tegi. Teadsin, et varsti surema pean ja sellepärast hakkasin endamisi Jumalalt armu ja andeksandmist paluma.

Kristuse pildi peale vaadates nägin äkki, et mõni toll temast ülevalpool oli seinas umbes kolme tolli laiune ja jala pikkune helendav koht. Mingisugune äraseletamatu vägi kiskus minu üles; vaatasin ligidalt sellesse helendavasse ruutu ning nägin temas silmi, imesuuri, musti, pikkade mustade ripsmetega, täis mingisugust nõiduslikku läiget; ühes silmega nägin ka peeneid, veidi lookas kulmusid, osa lumivalgest siledast otsaesisest ning sirge ja õhukese nina alguse.

Need silmad vaatasid julgustavalt ja armsalt minu ahastavatesse omadesse ja pilgutusid trööstivalt.

Langesin kummuli voodi ja hakkasin nutma, sest teadsin, et need olid Kristuse silmad ja et ma nüüd oma patud pean üles tunnistama.

Kolm tundi vaevlesin niisuguses olekus, ehk mind küll poolvägise pikali sunniti heitma. Tuletasin omad arvatavad patud ju lapsest saadik meele ja iga

patu meeletuletuse ja andekspalumise juures tundsin selja ehk külje peal sooja surinat. Ka seda teadsin ma, et pihtimiseks on mulle antud teatud aeg. Selle tundemärgiks oli, et jalgadest algas palavuse tunne, mis järjekindlalt kõrgemale kerkis; lõpp pidi siis olema, kui see palavus peani jõuab.

Kuni 13-aastani tulid mulle kõik mu halvad teod meele; ka peale seda mäletasin kõik selgesti, aga üks, mis suureks patuks loeti ja mis ma 13-aastasena olin teinud, nimelt — isale öelnud niisuguse sõna, mis laps iialgi oma vanemale ei tohi öelda, ei tulnud ega tulnud mulle meelde. Ägades ja ahastades pingutasin oma mälu, kuid mida enam ma teda pingutasin, seda tumedamaks ja oimetumaks ta läks.

Aga palavuse-tunne tõusis jalgest juba keskkehani ja ikka kõrgemale ja kõrgemale. Mõtted ei seisnud enam koos, vaid keerasid kõrvaliste asjade peale; kõige rohkem kaldusid nad selle poole, et pikali heita ja oodata — tulgu mis tuleb (hirmus väsimus nõudis seda).

Kuid nende mõtete juures hakkasid mul külmad kahinad ja värinad peale käima; kargasin ehmatanult üles ja vaatasin heledavasse ruutu: silmad olid juba kesk suurt ruumi taganenud.

Hirmsas ahastuses hakkasin uuesti palvetama ja tähendatud pattu meele tuletama, küsides viimases lootuses vennalt, kas ehk tema ei mäleta. Kuid ei!

„Issand“ ütlesin lõpuks. „Tee minuga, kuidas heaks arvad, ma ei mäleta, ma ei jaksa enam!“

Vähe aja pärast vaatasin uuesti ruutu; silmad olid kadunud, suures ruumis keerutas ühe jala peal parkett-põrandal kurat, kes seejuures ise paberossi pahvis, kuna ta nägu suurt headmeelt ja kurja võidurõõmu avaldas. Sain aru, et nüüd otsustatakse, kuhu asetakse minu kehast lahkuv vaim, kas õndsuse, või piinade riiki ja kuradi ülalpidamisest taipasin, et tal suured lootused minu omandamiseks olid.

TAEVAS JA PÕRGU. HUKKAMÕISTMISED. MITMESUGUSED VAIMUD. UNENÄGEMISED.

Langesin väsinult patjule, hakates ootama otsust minu kohta. Jutustasin naisele ja vennale oma nägemusi ja läbielamisi. Naine kahetses silmaveega, et öösel minu vastu nii halb oli olnud, ta ei olevat teadnud, et ma nõnda haige olin.

Kuulsin, et köögis kahises priimus ja naise talitustest sain aru, et ta lõunat valmistas. Vend jättis jumalaga, nähes et rahulikumaks jäin; avaldas lootust, et ma varsti terveks saan.

„Vaene poiss!" mõtlesin kaastundlikult." Ju täna nutad mu külma keha juures."

Nii võisin umbes tund aega lamanud olla, kui nägin helendavas ruudus ingli silmi, millel kutsuv ilme oli. Arvates, et tal mulle midagi, vast julgustavat, ehk trööstivat, ütelda on, tõusin üles.

Niipea, kui aga silmadega ruudu ligi sain, hirvitas mulle sealt vastu kuradi nägu.

Nii kordus mitmet puhku.

Sain aru, et see oli selleks, et ma mitte rahulikult puhata ei peaks saama.

Minu tähelepanemata avanesid ees- ja pahempoolne seinad; taeva eeskoda oli paremale poole nihkunud ja nüüd nägin laia ja siledat teed, mis kaugusse kadus. Seda teed mööda jooksid kiiresti edasi-tagasi inglid ja õndsad vaimud, kandes imelise kiirusega

teed ning arvata mõne sekundi jooksul oli tee toredaks alleeks muudetud.

Teatud kaugusel üksteisest kerkisid uhked auväravad. Kaunike hulk rohelisega kaunistud kandekuuski ja loorberid, mille istutasid mõlemile poole raame seisid allee algul, kus lebasid õndsad surnud, keda pidi pidulikult õndsate maale viidama. Nägin, kuidas tuli kurat ühe hiljutoodud kanderaami juure, tõukas kabjaga — ainuke kord, kus ma kuradit kabjaga nägin — vihaselt selle külge, sülitas, lõi piitsaga läbi õhu ja kadus.

Üsna mu jalutsis oli mingisugusel alusel kõrge virn suuri hõbeplaate. Tulid jookstes mõned inglid, rääkides oma vahel väledasti Saksa keelt, millest aga hästi aru ei saanud, sest mu Saksa keele oskus oli tol ajal väga väikene. Kõige väiksem inglitest, üsna pisitilluke, pani plaatide virna otsa veel ühe hõbeplaadi, millelt rutuga lugesin muu seas „Vor-Himmel".

Teadsin, et see plaat on minu jaoks ja suur rõõmu ärevus valdas mind. Tähendab, ma saan e e s t a e v a.

„Jumal, Sa oled armuline, ma tänan Sind!" õhkasin kergitatult. Tähendab, mu halvad teod on andeksandmisega kaetud.

Ent varstigi sain kibeda pettumuse osaliseks.

Nägin pahemal pool seinas suurt väravat, mis sissekäiguks oli tumedatesse võlvialustesse. Teadsin kohe, et see on p õ r g u, ehk piinakohtade sissekäik. Nägin seal lihtsaid ja inetuid kanderaame, mis olid määratud surnutele, kes olid mõistetud piinamistele.

Võlvialustes liikusid kuradite valju ülevaatuse all räbalates, roidunud kogud, kes suurte labidatega kusagilt august rasket, tõmmust vedelikust nirisevat muda põrgu värava ette tassisid, tehes mingisugust

ümmargust lille-klumbi taolist lava. Igakord, minnes ja tulles, viskasid need halatsemisväärilised olevused minu peale kurikihvtiseid ja kahjurõõmulikka pilka; kuulsin tihtipeale minu nime nimetavat ühes ähvardusega, et varsti olen ka mina seal ja küll nad siis mulle „näitavad".

Järsku tekkinud hirmus aimdus, et mind hukka on mõistetud, muutus järkjärgult tõeolulisemaks.

Inglid ja teised taevalised kandsid õndsad surnud kanderaamidega ära, väike ingel haaras kõik hõbeplaadid kaenla, ning mul läks korda pealmiselt (minu omalt) lugeda: „Dieser war schon im Himmel!" Nüüd sai mulle mu kohutav seisukord selgeks. Teistkorda taeva pääsemine oli võimatu. Mul jäi ainult veel oodata silmapilku, mil hing kehast lahkub, et siis oma hirmsale saatusele vastu minna.

Meeleheitlikult hakkasin Jumalat, Kristust ja arvatavat kaitsevaimu (sinises riides naist, kes mind peale taevaliste pidu õnnistas), paluma, püüdsin isegi lauluraamatust üht koraali laulda, kuid kõri oli kui kinni nööritud ja hääl kostis, kui roostetanud ingedega ukse lahtitegemise kärin. Siis allusin saatusele, paratamatusele.

Ilmusid äkki mitu vähemat kurivaimu, kes võidurõõmsate näokrimpsutuste ning moonutustega minu voodist niisamasuguse näruse kanderaami moodustasid, nagu neid põrgu värava ees nägin ja mis vahepeal juba ära olid viidud.

Teadsin, et nüüd tuleb ainult veel oodata, mil ilmub põrguvürst minu hinge (mind ennast) kehast lahutama ning põrgu võlvialuste kummalisse ja hirmsasse tundmatusse viima. Olin nii vaimliselt kui ka füüsiliselt hirmsasti põrutatud. Palusin naist, et ta mulle oopiumi annaks, et saaks enne surma veel magada.

Naine andis mulle oopiumi klaasitäie veega. Veidi aja pärast vajusin uimastusse. See ei olnud ei ärkvel olemine ega magamine, vaid nagu varjusurm.

Ärgates olin kaotanud aimu ajast ja ümbrusest; teadsin ainult, et ammu juba surnud olen, et kehast väljas olen viibinud ja et praegu ainult veel nõrgad sidemed mind kehaga seovad, mis aga varsti katkema peavad.

Ümber vaadates nägin, et seinad jälle läbipaistmatud olid. Tuba oli kõiksugu elukaid täis, kes imelise väledusega mööda seinu, pilte, mööblid ja heegeldatud kardinaid ronisid ja suure isuga oma all olevat pinda närida nagistasid. Kõige rohkem oli orava, jänese ja rotimoodi loomi. Oli ka niisuguseid, kel oli üks pea ees, ja teine tagapool. Jänese pea nosis, näit., kardinat eespool, kukepea tagapool.

Vahest laskis mõni neist elukaist esimesed käpad lahti, keha venis minu poole pikaks ja peeneks, kuna pea kolesuureks paisudes üsna minu näo lähedal, pikki kõrvu liigutades, mind veidi aega punnis silmil imetles ja siis jälle tagasi minnes oma nosimist jatkas. Mingisugused, arvata roti suurused elukad, sibisid mu jalge vahel kiiresti edasi-tagasi, mis tekitas vastikut tundmust, kuid kinni püüda ma, muidugi, ühtegi neist ei saanud.

Kõik pildid seintel, peale väkese kena sinisilmalise tütarlapse pea, mis rippus pahemat kätt seinal, elasid ja liikusid. Just minu vastas seinal rippus maskis daami pilt. See daam tõstis jalad pildist välja ning tantsis vahetpidamata. Tema kõrval oli suur pilt, mis kujutas vanaaegset sepikoda, milles tüse, nahkadega kaetud sepp annab Orleaani neitsile mõõga. Imelikul kombel ilmus Orleani neitsi

väljasirutatud kätesse teine mõõk ja sepp ning neitsi vehklesid niisamutigi vahetpidamata.

Tapetite kirjade kontuurid moodustasid mitmesuguseid ilusaid ja inetuid, loomulikka ja ebaloomulikka maskisid.

Imestasin, miks veel mu hinge (minu) järele ei tulda, sest et ma faktiliselt ju nii kui nii surnud olin.

Äkki oli mul tundmus, et minu ümber midagi saladuslikku sünnib. Ja, tõesti, üle voodi serva vaadates nägin, kuidas umbes jala pikkune tohutu suure pea ja kahe väikse sarvemuksuga (ainuke kord, kus kuradil sarvi olen näinud) kuradike voodi alt välja tuli ja kõige suurema ettevaatusega kikivarvul hiilides voodi jalutsi taha kadus.

Pahemalt poolt hiilis teine niisamasugune (kuid ilma sarvita) ja kadus sinnasamasse.

Ennem tegid nad oma imeliku välimuse ja kentsaka ülalpidamisega mulle nalja kui hirmu, sest mul oli teada, et seni, kui vaim kehaga veel veidigi seotud on (ja seda on ta veel 3 päeva peale surma — see oli mul ka teada), ei või ükski kurivaim mulle paha teha.

Ent nägin korraga, et voodi jalutsi tagant tõusid paksud valged pilvekesed. Teadsin kohe, et väiksed kuradikesed põletavad seal väävlit, et minu jalgealuseid hellaks teha, et mul põrgu piinad seda valusamad tunduksid. Tõmbasin jalad kõverasse ning oli hea meel, et kuradikesi niimoodi tüssata sain.

Kristuse pildi peale pilku heites nägin, et seal ainult tühi raam oli, millest vahtis tuppa terve kari sõrmepikkuseid kirjudes riietes, frakkides, Mephistopheles'i jne. ülikondades kuradikesi ja toredais toalettes daamikesi.

Kõik need olevukesed tungisid rüsinal üksteise võidu väikese avause juure, sirutasid kaelad üle

üksteise õla ning silmitsesid mind uudishimulikult, seejuures elavalt shestikuleerides tasakesi sõnu vahetades.

Kõige ees oli kartulisuuruse pea ja väikese sõrme pikkuse kehaga, imepikkade, valgete, torakil vurrude ja niisamasuguse tutthabemega, flegmaatilise ilmega kuradikene, kes kõige ükskõiksema näoga pika, sirgevarrega ja suure kahaga piibu suust väljakasvada lasi ning teda mõtterikkalt popsutama hakkas. Vahel sülitas ta suunurgast, kusjuures sülg mööda seina alla jooksis ja keskmise jämedusega traadina paistma jäi. Pisikeste vaimukeste kõne läks ikka elavamaks ja elavamaks, kunni ma viimaks üsna selgesti kuulsin üht neist küsivat:

„Ah see on seesama Johannes Üksi, kes kirjutas „Revolutsioon põrgus?“

„Jah, jah, jah!“ vastas mitu häält.

„Hääh! Siis saab ta kõige tulisemasse katlasse pandud! Põrguvürst on ta peale kole vihane.“

Sain aru, et mind lähemas tulevikus kole saatus ootab, kuid küsisin, silmapilkse uudishimu sunnil, et kust nad teavad, et mina nimet. näidendi kirjutasin. Vastuseks oli kooris naer, ning üks, kes ettepoole tikkus, seletas, et nad iga õhtu mööda teatreid ja lõbustuskohti hulguvad, istuvad klaveril, barjääridel, publikumi õladel ning ahvivad näitlejaid järele.

Flegmaatiline habemik sülgas veel kord ja kadus; tema asemele ilmus tilluke, elegantne kuradike, kes vaikides ja imestamisväärilise püsivusega pikka piitsa hakkas keerutama, nii et see spiraalilise rattakese sünnitas. Vahetevahel lahutas ta spiraali ühe ainsa käeliigutusega ning siis sähvas ta piitsaga minu poole; piitsa ots kargas mulle vahel üsna näo ligi, kuid ma teadsin, et ta mulle seni veel mingit häda ei tohi teha. Siis anti mulle (ei mäleta, kelle

poolt) vali käsk, et viibimata põrgu pean minema, sest et mind juba sinna on mõistetud. Kui ma veel viivitavat, ootavat mind kõige raskemad nuhtlused. Mis teha? Ma olin, ehk küll surnud, aga siiski keha küljes kinni. Aga minu oma kasu nõudis, et aega viitmata saadud käsu täidan. (Lootsin põrguvürstile selgeks teha võivat, et ma veel ühe vaatuse „Rev. põrgus“ juure kirjutada võin, kus põrguvürst jälle kaotatud trooni tagasi saab.)

Oopium! — tuli mulle meele. Magama jäädes lahkub vaim kehast ja nii võin ma vabatahtlikult enne lõpulikku surma põrgu minna, mis, võib olla, minu karistust kergendab. Palusin naiselt jälle oopiumi ja kahekordse portsjoni, mida ka sain.

Varsti jäin, tillukese, elegantse kuradikese monotoonilist pitsaga spiraliseerimist, piltide liikumist, tapeetidele ilmuvate maskide ühtepuhkust vaheldumist ja kentsakate elukate jooksmist ning nagistamist vaadeldes ja kuulates raskesti magama.

(Nüüd tuleb pikk ja juhtumisrikas unenägu minu põrgus käimisest, mis oli suuremalt osalt samalaadi, kui ärkvel olekus nähtud nägemused, osalt aga niisama ebamäärane segapudru, kui kunagi suurem jagu unenägemisi. Seda käesolevas töös kirjeldada on ülearune. Ütlen ainult, et ärkasin üles ülemkuradi aukraadiga.)

SURNUD, KUID SIISKI ELUS.

Esimene, mis ärgates nägin, oli elegantne kuradikene oma piitsaspiraaliga. Minu teada oli juba mitu päeva möödunud sest ajast, kui teda esimest korda nägin, ja ma imestasin tema fänomenaalse tüdimatuse üle. Ka pildid, maskid ja elukad olid oma endises tegevuses.

Pead liigutades tundsin, et see oli tinaraske ja kole uimane. Kui silmad kõvasti kinni pigistasin ja siis järsku lahti tegin, vilkusid mu ees lugematud sädemed.

Naine tuli ja istus voodi äärele; tal oli käes taldrik aurava roa — kupatud kapsaste, sealiha ja kaalikatega (minu armsam roog) ja pakkus mulle süüa.

Hakkasin naerma.

„Kullake!“ — ütlesin: „Mis mõte on mul süüa. Ma olen ju surnud, olen vaim. See kõik jookseb ju minust läbi!“

Tema pealekäimisel võtsin siiski suutäie ja tundsin, et närisin ja neelasin ja et soe toit minu kõrist pikkamööda alla vajus. Samal ajal lõi elegantne kuradike piitsaga säuh ja säuh läbi naise kaela.

„Surnukeha sööb!“ mõtlesin endamisi ning see imestamisväärt asjaolu tegi mulle suurt nalja. Sõin taldrikutäie tühjaks ning jõin tassi kuuma teed pea-

le. Siis vajusin jälle uimastusse, olin jällegi põrgus imelises tegevuses.

Ärkasin mingisuguse klõbina ja kolina peale üles.

Kuulsin paljude jalgade astumist ja kraapimist, köhatusi, nuskamisi ja surutud kõnesuminat. Siis kuulsin kedagi rääkivat (häälest kostis palvevenna intonatsioon), et nõnda kaua, kui surnukirst tuuakse, asugu pealegi omaksed ja külalised perenaise kutsel lauda.

Seal, kust hääl kostis, pidi minu teada eestuba olema (õieti oli seal poolpime köök). Kostis taldrikute klõbin ja häältesegust püüdsin üksikud laused kinni, millest aru sain, et minust ja minu matustest räägiti. Tahtsin neile valjusti hüüda, et mis nad ruttavad, et ma ei ole ju täiesti surnud, oodaku vähemast kolm päeva, kuni hing lõpulikult kehast vabaneb, kuid mõtlesin samal ajal, et las nad matavad pealegi, vabanen ehk rutem sellest kahepaiksest seisukorrast.

Ei või salata, mu hirm tuleviku eest oli täiesti kadunud, sest teadsin, et olen põrgus ülemkurat, ning vabastud igasugustest piinamistest. Sellepärast, misjaoks siis veel selle kehaga, mis niikuinii varsti gaasiks, mullaks ja lugematu muudeks ollusteks laguneb, kauemat aega sidet pidada.

Elegantne kurivaimuke keerutas väsimata oma piitsaspiraali, teised vaimukesed olid niisama väsimata oma endises tegevuses. Seinal rippuvas pealmises harjakotis istuv must karupoeg upitas allolevas harjakotis olevat ja kõvasti vastupuiklevat valget karupoega oma juure tõsta. Mõlemd ise ja nende teguviis olid nii naljakad, et valjusti naerma hakkasin.

Naine, kes senini põrandat oli pesnud (seda sain alles samal silmapilgul aru) istus voodi servale, hakkas mind kaelustama ja küsis, kuidas ma end tund-

vat, kuna ta silmad pisaraist täitusid. Ehk küll ka see naljakas oli, et surnult tema tervise järgi küsitakse, siiski tõrjus kaastundmus naeru ja ma hakkasin teda trööstima; ütlesin, et kui mind puusärki pannakse ja maha maetakse, ma ikka vaimuna tema juure tulen, et ta ei pruugi mind karta, et kui kõrvus helinaid kuuleb ja kehas kahinaid tunneb, siis teadku, et mina ta ligi olen.

Avaldasin arvamist, et ma vast ennast nõnda tihedaks materialiseerida võin, et võimalus tuleb end temale näidata, kuid tema ärgu kartku, sest mina tahan temale ainult head teha. Küsisin, kas puusärk on juba toodud? Eitavat vastust saades, kiirustasin teda selleks.

Järsku ilmus voodi juure üks ülemkurat ja käskis mind Põrguvürsti nimel viibimata põrgu ilmuda (mul jäi nimelt näitemängu juhatamine põrgu teaatris eelmises unenäos pooleli), muidu vihastavat Põrguvürst hirmsasti. Seletasin talle, et olen kehaga seotud, et ei saa tulla; et tuleks küll isegi kehaga tükkis, aga kehal, kui jämedal mateerial ei ole võimu läbi materiaalsete kehade (seina) tungida. Palusin, et ta katsuks mind kehast vabastada.

See oli üks gentlemanilikumaist ja heatahtlikumaist ülemkuraditest. Ta asus voodi jalutsi ja sirutas käed minu poole. Lootusega, et asi õnnestub, tõusin istukile ja haarasin tema käte järele, kuid kukkusin jõuetult tagasi: vaim jäi kehha. Kurat raputas nukralt pead, kordas veel kord käsku ja kadus.

Siis sai hirm minust jälle võitu, hakkasin värisema ja palusin naist mulle veel oopiumi anda. Ta täitis minu soovi, nähes mu seisukorda, ja jälle uinusin ma ning olin jällegi põrgus, kus aga olukord minule vahepeal hukatustähvardava seisukorra oli võtnud.

PORGUVÜRSTI HIRMUTUSED.

Põrgus oli mul olnud äge võitlus oma tuleviku ja hea käekäigu eest, milles lõpus siiski võitjaks jäin. Ärkasin üles, higine ja uimane oopiumist. Lamp põles heledalt; mu voodi ees istusid: naine ja kaks teaatritegelast.

Ei mäleta, kas oli toas tookord nägemusi või mitte. Tean, et rõõmustasin sõbralikka inimesi nähes. Ka see, et surnud pidin olema, oli meelest ununud.

Minu naise suurimaks rõõmuks jutustasin võõrastega üleüldistest ja isiklikest asjust, nagu kunagi harilikult. Rääkisin neile oma nägemustest ja nad kuulasid huvitatult ja osavõtliku ilmega. Jõime teed, ning siis lahkusid külalised ja minu naine, et teaatri tegevusse minna.

Mind sunniti teki alla pugema, ning naine lubas niipea kui võimalik tagasi tulla. Kuulsin, et ta palus vastas-korteri elanikka mind vahetevahel vaatamas käia.

Uinusin.

Kui kauaks, et tea, kuid leidsin äkki, et olin alusriiete väel külmas eeskojas, lõdisedes ja suurt hirmu tundes. Olin magamise ajal jälle põrgus olnud, ning kolm korda Põrguvürsti käskude vastu eksinud, mille eest oodatava karistuse kartusel kehha põgenesin ning üles ärkasin.

Teadsin, et pimedas nurgas on Põrguvürst. Ahastades sosistasin, et mina küll olen tema käskude vastu eksinud, kuid et see tuli sellest, et ma veel kõiki põrgu seadusi ei tunne. Põrguvürst jäi tummaks, ent ma teadsin, et ta seal on ja et lugunii-moodi veel ei lõpe.

Tulin värisedes kööki ja seal ilmus mu ette korraga Põrguvürst, nagu teda unes näinud olin. (Keskmise kasvuga, sileda, pruuni, ovaal-näoga, sirge nina ja väikeste mustade vurrudega, õladel must mantel ja peas sulega punane müts, mis sarnane vormi poolest meie sõjaväelaste talimütsile.) Ta silmad kiirgasid mustja säraga (teist võrdlust ma ei leia). Veidi aega seisime vaikides üksteise vastu; olin koledast hirmutundest halvatud.

Äkki kerkis Põrguvürsti kogu kohutavalt suureks, temast voolas välja däämonlik vihahoog, mis mind jalust rabas, nii et otseti maha kukkusin. Hakkasin meeleheitliku sonimisega talle oma eksimiste põhjusi üksikasjaliselt seletama, kõiki meeletulevaid pehmendavaid põhjusi ette tuues ja andeksandmist paludes.

Niisuguses seisukorras leidis mind vastas-korteris elav õmbleja neiu, kes, nagu lubanud oli, mind vaatama tuli. Ta katsus mind üles tõsta ja meelitustega voodi viia, kuid ma rabelesin kõigest jõust vastu, hüüdes:

„Kas Te siis ei näe, kes seal seisab. Teie ei tea, mis mind ootab. Oh, Põrguvürst!“ ...

Ja ma hakkasin jälle palavikulise sosinaga Põrguvürstilt armu paluma.

Millal neiu ära läks, ei tea; vist hakkas tal õudne, sest nagu pärast kuulsin, olnud ta üksinda kodus. Kui kaua niimoodi põrandal otseti lamasin, ei mäleta. Tean, et kui higist läbi märjana pea tõstsin, siis Põrguvürsti kohutav kogu kadunud oli.

Köögiukse kõrval seinal rippus suur valge mask, laia pärani suu ning pikkade harvade hammastega. Maski silmaaukudest välkusid mulle tuntud Põrguvürsti silmad, mille pilgust aru sain, et mind enam karistushädaoht ei ähvarda.

Ehk küll hirmsasti väsinud olin, siiski et julgenud voodi heita, vaid istusin köögilaua juure toolile, kergitustundega seltsinud uudishimuga oodates, mis nüüd tuleb. Kuid järgnevaist sündmustest sai ka minu oopiumist uimane pea aru, et nad olid mõttetud ja loogiliselt sidumatud eelmiste nägemustega.

Mul oli korraga teadmine, et teinepool seina on suured ruumid, kus pidulised koos. Kuulsin valju rääkimist, naeru, klaaside klirinat, kiljatusi. (Harilikult ei kostnud läbi meie köögiseina ükski naaberkorteris sünnitud hääl ega müra). Äkki nägin, kuidas magamistoas suur peegel seinast eemale nihkus ning selle tagant kaks naisterahvast, peenikesi muste nööre oma järele vedades, kööki tulid, nöörid maski hammaste vahelt läbi toppisid ja jällegi, nööre endi järel vedades, köögi välisukse taha kadusid.

Vähe aja pärast ilmusid naisterahvad uuesti peegli juure ja hakkasid, üksteisega miskit rääkides ja ühtepuhku naerdes, nöörisid vedama. Mul oli kohe teadmine, et piduliste hulgas ka minu naine on, keda ühes kellegi teise naisterahvaga nende nööride abil minu juure tiritakse. Ka maskile näis asi nalja tegevat, sest ta mustjalt kiirgavais silmis oli lõbusust märgata.

Hulk aega kestis see jant. Kööki ilmus palju toredais riietes noori naisterahvaid, kes kõik uudishimulikult nöörivedamist pealt vaatasid.

Mul läks asi igavaks, oli külm ja pealegi hakkas kõhus järsku pööritama (vist oopiumist). Tahtsin mustavee-ämbrisse oksendada, kuid tuli veel parajal ajal meele, et see Põrguvürsti ja naisterahvaste

juuresolekul viisakuseta on. Jooksin magamistuppa, ning oksendasin voodi linasse. Kõhupööritus kestis hulk aega ja oli õige piinav.

Kui ma viimaks reostatud lina voodi alla visates, ning pisarais silmi kuivatades ümber vaatasin, nägin, et saalis suur ichtiosauruse taoline loom kellegi poolt üleseatud nööridelt oma päratute lõugadega pesupulke ahmis ja neid oma peenest kaelast alla kugistas. Peegli tagant kargasid kõiksugu metselajad välja ja jooksid tulise kiirusega läbi saali uulitsale. Kolesuurte maskitaoliste peadega ja piitsavarre sarnaste kehade ja käte-jalgadega moonutised ruttasid tantsusammul sedasama teed. Heitsin voodi pikali, tõmmates teki üle pea.

Järgmisi õhtusi juhtumisi enam ei mäleta. Oopiumi-uimastus röövis vist minult viimase mälu- ja mõistuse-tera. Pärast räägiti, et kojamees olevat mind palja jalu ja aluspesu väel uulitsal (15° külmaga) kinni pidanud ja tuppa toonud, ehk ma küll olevat vastu puigelnud ja seletanud, et pean põrgu oma ametikohuste täitmisele asuma.

SEITSE AASTAT MEELEPARANDUSE AEGA.

Ärkasin uue-aasta hommikul kell 6. Lamp põles; mu kõrval magas naine. Vaevalt sain seda tähele panna, kui ilmus üks ülemkurat ja käskis viibimata jälle põrgu tulla oma ametikohuste täitmisele. Unes olin näinud, et teine põrgu uks oli kusagil kitsas kõrvalises uulitsas Narva maantee lähikonnas. See uks oli materiaalne, tähendab, ma võisin läbi tema ühes oma materiaalse kehaga põrgu minna.

Ronisin kiiresti voodist välja ja hakkasin riideid otsima, kuid ei leidnud neid kusagilt. Äratasin naise üles, nõudes ta käest riideid, sest et pean aegviitmata põrgu minema. Naine palus mind voodi heita, mis mind suure imestusega täitis.

„Kullakene, saa ometi aru, et ma pean põrgusse oma ametikohuste täitmisele minema. Muidu ootab mind hirmus karistus! Aita mulle ometi riideid otsida. Ma tulen ju jälle tagasi!“

Et naine midagi ei vastanud ja pea patjade vahele peitis, siis hakkasin jälle riideid otsima ja leidsin nad nurgas korvi taha peidetult. Rutuga hakkasin end riietama. Äkki kuulsin, et naine südant lõhestavalt nuttis, mis mind ärritas ja pahameelega täitis. Raputasin teda õlast ja hüüdsin:

„Kas sa siis ometi aru ei saa, et mind piinakatlasse pannakse, kui ma Põrguvürsti käsku ei täida!“

Naine nuttis meeletult. Meeletuletades, et tal suurte erutuste järele palaviku ja jampsimise-hood peale tulevad, hakkas mul tast hale meel ja siis tuli mulle järsk hea mõte.

„Kallis, rahusta ennast, ma tulen magama!“ ütlesin rõõmsalt, vabastusin selgapandud riietest ning pugesin naise kõrvale voodi. Ta jätis nutu ja kaelustas mind palavalt. Mina aga naersin oma ette ja nimetasin end lolliks. Selle külmaga välja jooksta! Ja kes teab, kas leiangi ööpimeduses uulitsa üles, kus teine põrguuks on. Lihtsam on ju magama jääda, siis vabaneb vaim (mina) nii kui nii kehast ja võib kiiremini oma ametikohuste täitmisele asuda.

Jäingi magama...

Kui ärkasin, oli suur valge. Kell näitas üle 11-ne (kui palju just, ei mäleta). Köögis kahises priimus. Kristuse pildi ees keerutas tilluke, elegantne kuradike tüdimata oma piitsaspiraali, maskid seintel moondusid endist viisi, must karupoeg tiris vasturabelevat valget karupoega tagajärjeta oma poole üles, pildid elasid ja tuba oli täis nosijaid, nagistajaid, ning sinna-tänna sibavaid elukaid.

Äkki ilmus mu voodi jalutsisse Põrguvürst. Ta seadis käed risti rinna peale ja jäi liikumatult paigale. Tema järel sammusid ülemkuradid, kes minu voodi sisse piirasid. Kestis veidi aega vaikus, mil ajal oma südame valjut tuksumist kuulsin.

Siis ütles Põrguvürst pikkamisi ja rõhutades:

„Jumala käsul on sulle veel aega antud elada seitse aastat meeleparanduseks.“

„Põrguvürst“, ütlesin talle. „Kui see nii on, siis, ole hea, tee korraldus, et need vaimud minu toast ära läheks. Nad tüütavad mind!“

„Hea. See peab sündima!“ vastas Põrguvürst. Ei näinud nende kadumist, sest samal silmapilgul jäin jälle magama.

Kui ärkasin, oli mu üllatus suur. Toas ei olnud enam ühtegi vaimu näha. Laual auras toit. Kell ei näidanud veel kahtteistkümmet. Rõõmsalt kargasin voodist välja ja jutustasin naisele, et nüüd kõik möödas, mis peale tema, kullake, südamest rõõmus oli. Sõin tublisti ja isuga ning poole tunni pärast tundsin, et olen jälle normaal inimene.

Õhtul läksin teaatri, ning jutustasin näitlejaile, kes mind huvitusega kuulasid, oma nägemistest. Et ma seekord täitsa normaalne olin, selles ei kahelnud keegi, muidugi mina ise kõige vähem.

Aga hingesse oli kindlasti juurdunud tume teadmine:

„Sinu surmatund on 1928. aastal 1. jaanuaril kella 11—12 vahel.“